ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
Навчально-науковий інститут управління, економіки та бізнесу
Кафедра публічного адміністрування

«Допущено до захисту»
В.о. завідувача кафедри

_____
А.В.Дакал
«____»_____2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему:

«ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ»

Виконав: студент групи
Е-8-24-М1ПУА(2.0з)-В
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
Федоров Олександр Володимирович
Керівник: д.держ.упр., доцент Дакал А.В.

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Федоров Олександр Володимирович. «Правові засади протидії корупції в системі публічного управління».

Кваліфікаційна робота на здобуття рівня вищої освіти «магістр» із спеціальності «Публічне управління та адміністрування» – Міжрегіональна Академія управління персоналом – Київ. 2026

У кваліфікаційній роботі обґрунтовано теоретичні основи протидії корупції в системі публічного управління з урахуванням міжнародного досвіду. Досліджено сучасний стан нормативно-правового регулювання, інституційного механізму та антикорупційних стратегій в Україні. Запропоновано напрями вдосконалення антикорупційної політики через реформування законодавства та зміцнення громадського контролю.

Ключові слова: публічне управління, протидія корупції, антикорупційна політика, інституційний механізм, громадський контроль.

SUMMARY

Fedorov Oleksandr. "Legal Framework for Anti-Corruption in the Public Administration System".

Thesis for obtaining the level of higher education "Master" in "Public Management and Administration" – Interregional Academy of Personnel Management – Kyiv. 2026

The qualification thesis substantiates the theoretical foundations of anti-corruption in the public administration system, taking into account international experience. The current state of the regulatory framework, institutional mechanisms, and anti-corruption strategies in Ukraine are investigated. Ways to improve anti-corruption policy through legislative reform and strengthening public control are proposed.

Keywords: public administration, anti-corruption, anti-corruption policy, institutional mechanism, public control.

ЗМІСТ

ВСТУП 4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ 8
1.1. Поняття та сутність корупції 8
1.2. Причини та наслідки корупції в системі публічного управління 17
1.3. Міжнародний досвід протидії корупції 24
РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ 35
2.1. Конституційні засади боротьби з корупцією та законодавство України 35
2.2. Інституційний механізм боротьби з корупцією 45
2.3. Антикорупційні стратегії та програми 55
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ 65
3.1. Напрями реформування законодавства. 65
3.2. Підвищення ефективності роботи антикорупційних органів 75
3.3. Зміцнення механізмів громадського контролю 85
ВИСНОВКИ 94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 102

ВСТУП

Актуальність теми. Корупція є однією з найбільших загроз для стабільного розвитку держави, підриваючи верховенство права, зменшуючи ефективність державного управління та знижуючи рівень довіри громадян до владних інституцій. В Україні корупція залишається однією з головних проблем публічного управління, що негативно впливає на економіку, соціальну сферу та міжнародний імідж країни. Незважаючи на активні антикорупційні реформи, створення спеціалізованих органів (НАБУ, НАЗК, САП, ВАКС) та ухвалення низки законів, проблема корупції залишається актуальною. Важливим завданням є дослідження правових засад протидії корупції, їх ефективності та подальшого вдосконалення. Особливої уваги потребує аналіз законодавства, інституційних механізмів боротьби з корупцією та міжнародного досвіду. Це дозволить визначити ефективні шляхи вдосконалення антикорупційної політики в Україні, що є критично важливим для європейської інтеграції та підвищення рівня прозорості влади.

Об’єкт дослідження. Система правових механізмів запобігання та протидії корупції в публічному управлінні України.

Предмет дослідження. Нормативно-правові засади боротьби з корупцією, діяльність антикорупційних органів та перспективи вдосконалення антикорупційної політики в Україні.

Мета дослідження. Проаналізувати правові засади протидії корупції в системі публічного управління України, оцінити їх ефективність та визначити перспективи вдосконалення законодавства та інституційних механізмів боротьби з корупцією.

Завдання дослідження. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

1. Розкрити сутність поняття «корупція», її види, причини та наслідки.

2. Проаналізувати міжнародний досвід боротьби з корупцією та можливість його застосування в Україні.

3. Дослідити нормативно-правове регулювання антикорупційної політики в Україні.

4. Проаналізувати діяльність основних антикорупційних органів України.

5. Визначити основні проблеми та недоліки чинної антикорупційної політики.

6. Запропонувати шляхи вдосконалення правових та інституційних механізмів протидії корупції.

Наукова новизна. Наукова новизна цієї роботи полягає у комплексному аналізі антикорупційних механізмів та практик, які застосовуються в Україні та розвинених країнах світу, з метою їх адаптації до вітчизняної правової системи. Дослідження висвітлює сучасні тенденції боротьби з корупцією, зокрема цифровізацію державного управління, прозорість фінансування політичних партій, роль громадянського суспільства та журналістських розслідувань у викритті корупційних схем. Крім того, робота містить аналіз ефективності діяльності українських антикорупційних органів (НАБУ, САП, ВАКС) та їхньої взаємодії з міжнародними структурами (GRECO, Transparency International, ООН, Світовий банк). Запропоновано конкретні рекомендації щодо вдосконалення законодавства, посилення відповідальності за корупційні правопорушення та підвищення громадської обізнаності щодо антикорупційних механізмів.

Робоча гіпотеза дослідження. Гіпотеза дослідження полягає у припущенні, що ефективність антикорупційної політики в Україні можна суттєво підвищити шляхом імплементації кращих міжнародних практик, модернізації правової бази та посилення громадського контролю. Якщо держава забезпечить прозорість процесів електронного декларування, підвищить відповідальність за корупційні злочини та покращить взаємодію між

антикорупційними органами, то рівень корупції в Україні суттєво знизиться, що сприятиме економічному розвитку, зростанню інвестиційної привабливості та зміцненню довіри громадян до влади. Дана гіпотеза базується на досвіді європейських країн, які демонструють, що системний підхід до боротьби з корупцією, разом із активною участю громадянського суспільства та незалежних ЗМІ, дозволяє суттєво мінімізувати корупційні ризики. Дослідження перевіряє це припущення шляхом аналізу міжнародних кейсів, оцінки діяльності українських антикорупційних органів та розгляду реальних практик впровадження антикорупційних заходів.

Теоретична основа дослідження. Проблема корупції в Україні та методи її подолання є важливим аспектом правових і адміністративних наук. В основі дослідження лежать праці провідних українських науковців, які вивчають різні аспекти корупції, її передумови, механізми запобігання та протидії. Так, І. В. Котов досліджує удосконалення механізмів публічного управління сталим розвитком територіальних громад в умовах кризи, що має безпосереднє відношення до забезпечення ефективності антикорупційних заходів у місцевому самоврядуванні. В. Крижна аналізує роль Національного агентства з питань запобігання корупції у механізмі захисту викривачів, що є важливим елементом антикорупційної політики. Я. А. Кубрак вивчає передумови виникнення корупції, її історичні коріння та фактори, що сприяють корупційним проявам, що допомагає зрозуміти її глибші соціально-економічні причини. В. М. Кудрицька та Т. В. Арбузова аналізують соціально-економічні причини та наслідки корупції, що має значення для формування дієвих механізмів боротьби з нею В. Курдидик та Т. Б. Мадрига розглядають теоретико-методологічні засади дослідження корупції, що є необхідним для формування науково обґрунтованих підходів до її подолання. Ю. М. Войтенко у своїй роботі аналізує європейську практику боротьби з корупцією та можливість її адаптації в Україні у межах євроінтеграційних процесів. С. Ганаба вивчає Конвенцію ООН протидії корупції, що дозволяє оцінити її вплив на українське законодавство та політику.

В. В. Кондрич розглядає історичні передумови створення Антикорупційного суду в Україні та вибір його моделі. Тому, дослідження спирається на сучасні наукові праці, що розкривають різні аспекти корупції та механізмів її подолання, що дозволяє сформувати цілісний підхід до вирішення цієї проблеми в Україні.

Методологічна база дослідження. У дослідженні використано такі методи як загальнонаукові методи – це аналіз, синтез, узагальнення, класифікація (для вивчення сутності корупції та антикорупційної політики), формально-юридичний метод (для аналізу законодавства у сфері протидії корупції), порівняльно-правовий метод (для оцінки міжнародного досвіду антикорупційної боротьби), системний метод (для аналізу взаємодії різних антикорупційних органів), статистичний метод (для оцінки ефективності антикорупційної політики на основі даних державних та міжнародних установ).

Теоретична та практична значущість результатів дослідження. *Теоретична значущість:* дослідження сприятиме подальшому розвитку наукового розуміння проблеми корупції в публічному управлінні, аналізу законодавчих аспектів протидії корупції та оцінці ефективності антикорупційної політики. *Практична значущість:* результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення антикорупційного законодавства, оптимізації діяльності антикорупційних органів та підвищення ефективності державної політики у сфері боротьби з корупцією.

Апробація результатів дослідження.

Публікації.

Структура роботи. Дана робота складається зі вступу, трьох розділів, які поділяються на підрозділи, а також висновків та списку джерел.

Загальний обсяг роботи складає 114 сторінок та налічує 99 найменувань використаних джерел.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

1.1. Поняття та сутність корупції

Поняття «корупція» має давню історію та розвивалося паралельно з еволюцією державних і суспільних інститутів. Термін походить від латинського *corruptio*, що означає «розбещення», «підкуп», «зіпсованість». У Стародавньому Римі це слово використовувалося для опису морального падіння, зловживання владою та підкупу державних посадовців. В історичному контексті корупція завжди асоціювалася з нечесними або незаконними діями осіб, наділених владними повноваженнями. Ще в Стародавньому Єгипті, Месопотамії та Китаї існували правові норми, спрямовані на боротьбу з корупцією. Наприклад, у законах Хаммурапі (XVIII ст. до н.е.) містилися положення, що передбачали суворі покарання для посадовців, викритих у хабарництві або зловживанні владою. Аналогічно, в Китаї за часів династії Чжоу (XI-III ст. до н.е.) було встановлено жорсткі правила щодо поведінки чиновників, щоб запобігти корупційним проявам. У Конфуціанській традиції чесність і доброчесність державного службовця вважалися найвищими моральними чеснотами, а порушення цих принципів суворо засуджувалося [74, с.150].

У Середньовіччі корупція набула ще більш поширеного характеру, особливо в європейських монархіях, де посади в державному управлінні часто продавалися або передавалися у спадок без урахування професійної компетентності. Католицька церква також не була винятком: у XIV-XV століттях практика симонії (продажу церковних посад) та індульгенцій сприяла розповсюдженню корупційних схем навіть у релігійних інституціях. Саме проти цих явищ виступала Реформація, яка засуджувала продаж духовних благ і прагнула встановити більш прозорі принципи управління як у церкві, так і в державі.

Як досліджує Я. А. Кубрак, епоха Просвітництва принесла нове розуміння корупції, пов'язане з ідеями народного суверенітету, верховенства права та розподілу влад. Такі мислителі, як Шарль Луї де Монтеск'є та Жан-Жак Руссо, наголошували, що корупція є наслідком концентрації влади та відсутності механізмів громадського контролю. Вони вважали, що ефективна система стримувань і противаг, незалежний суд і відповідальність посадовців перед суспільством можуть зменшити рівень корупційних практик [61, с.129].

У XIX-XX століттях з розвитком демократії, промислової революції та глобалізації поняття корупції почало набувати сучасних рис. У цей період з'явилися перші спроби законодавчого врегулювання питань, пов'язаних із запобіганням корупції. Так, у Великій Британії було прийнято закон про боротьбу з хабарництвом у 1889 році, а в США – «Закон Пендлтона» (1883 р.), який запровадив систему меритократії у державній службі, щоб зменшити політичне протекціонерство та корупцію, за Є. Д. Лижніковою та Т. В. Дудчик [64, с.46] [42, с.18].

У другій половині XX століття, особливо після Другої світової війни, боротьба з корупцією стала важливою складовою міжнародної політики. У 1990-х роках були створені такі міжнародні організації, як Transparency International, а також розроблено низку міжнародних документів, зокрема Конвенцію ООН проти корупції (2003 р.), які визначили універсальні принципи антикорупційної політики [64, с.44] [2].

Корупція є складним і багатогранним явищем, яке охоплює широкий спектр незаконних і неетичних дій у сфері публічного управління та бізнесу. Через різноманітність форм корупції та її масштабів у різних країнах у міжнародних правових актах закріплено кілька визначень цього явища. Основними міжнародними документами, що формулюють поняття корупції та встановлюють механізми її запобігання, є Конвенція ООН проти корупції, документи Групи держав проти корупції (GRECO) та Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD).

Одним із ключових документів у сфері міжнародної боротьби з корупцією є Конвенція ООН проти корупції, прийнята в 2003 році та ратифікована більшістю країн світу, включаючи Україну (2006 році). Вона є першим глобальним обов'язковим міжнародним договором, що встановлює правові механізми боротьби з корупцією та визначає основні заходи щодо її запобігання. У статті 2 Конвенції корупція визначається через конкретні корупційні діяння, такі як хабарництво, зловживання службовим становищем, розкрадання державного майна, відмивання доходів, отриманих корупційним шляхом, незаконне збагачення та інші форми корупційної діяльності. Документ також наголошує на необхідності криміналізації не лише активної та пасивної корупції, але й супутніх злочинів, таких як втручання у здійснення правосуддя та приховування доходів, отриманих унаслідок корупції [2].

Конвенція ООН проти корупції визнає, що корупція є не лише кримінальним злочином, а й серйозною соціально-економічною проблемою, що підриває демократичні інститути, верховенство права та економічний розвиток держав. Вона закликає держави-учасниці до впровадження антикорупційних політик, створення незалежних антикорупційних органів, удосконалення механізмів контролю за державними фінансами та сприяння міжнародному співробітництву у сфері боротьби з корупцією, за Ганаба С. [31, с.91].

За дослідженням Ковальчук І. В., іншим важливим міжнародним механізмом протидії корупції є Група держав проти корупції (GRECO) – орган Ради Європи, створений у 1999 році для моніторингу дотримання антикорупційних стандартів у країнах-учасницях. GRECO у своїх документах трактує корупцію як зловживання владою або посадовими повноваженнями для отримання особистої вигоди або переваг для третіх осіб. Організація акцентує увагу не лише на кримінальних аспектах корупції, а й на питаннях конфлікту інтересів, прозорості фінансування політичних партій, доброчесності державних службовців та суддів. GRECO проводить оцінювання держав-членів та надає

рекомендації щодо покращення їхніх антикорупційних заходів, які є обов'язковими для виконання [54, с.5].

Також значну роль у формуванні міжнародних стандартів боротьби з корупцією відіграє Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD). У рамках діяльності цієї організації було ухвалено Конвенцію OECD про боротьбу з підкупом іноземних посадових осіб у міжнародних комерційних угодах, яка стала важливим міжнародним інструментом у боротьбі з корупцією у сфері бізнесу. У цьому документі корупція визначається як будь-яка форма надання, пропонування чи отримання неправомірної вигоди для впливу на дії державного службовця або іншої посадової особи. Особливістю підходу OECD є наголос на боротьбі з транснаціональною корупцією, зокрема з підкупом посадових осіб у міжнародних комерційних операціях. Організація вимагає від держав-членів запровадження ефективних санкцій за корупційні злочини, а також підвищення рівня прозорості та підзвітності у приватному секторі [1].

Корупція є складним і багатовимірним явищем, яке має низку характерних ознак, що дозволяють відрізнити її від інших порушень правопорядку та неетичної поведінки. Основними ознаками корупції є зловживання владою, конфлікт інтересів, хабарництво та непотизм. Кожна з цих категорій описує певний аспект корупційних відносин та визначає механізми їхнього прояву в системі публічного управління.

Як зазначає Аніщенко М. А., зловживання владою є однією з ключових ознак корупції та передбачає використання посадовою особою свого службового становища всупереч інтересам держави або суспільства з метою отримання особистої вигоди. Такі дії можуть полягати у неправомірному прийнятті рішень, ухиленні від виконання своїх службових обов'язків або сприянні певним особам чи організаціям у досягненні незаконних цілей. Найбільш поширеним прикладом зловживання владою є лобіювання інтересів певних компаній під час проведення державних закупівель або незаконне використання бюджетних коштів. Це явище часто залишається непоміченим через відсутність ефективного механізму

контролю та підзвітності, що створює умови для безкарності корупційних дій [17, с.7].

Курдидик В. та Мадрига Т. Б. описують конфлікт інтересів – це є ще однією важливою ознакою корупції, яка виникає тоді, коли особисті або майнові інтереси посадової особи суперечать її професійним обов'язкам. У таких ситуаціях рішення, що приймаються державним службовцем або представником органу влади, можуть бути продиктовані не суспільними інтересами, а власною вигодою. Конфлікт інтересів може проявлятися у різних формах, наприклад, у випадках, коли чиновник ухвалює рішення, що прямо чи опосередковано впливають на бізнес його родичів або знайомих. Відсутність належного регулювання та контролю за конфліктом інтересів може призвести до значного спотворення державної політики та створити сприятливі умови для подальшого поширення корупційних практик [63, с.126].

Хабарництво є одним із найпоширеніших видів корупції та охоплює незаконне надання або отримання матеріальних благ, грошових коштів чи інших вигод в обмін на виконання або невиконання певних службових дій. У світовій практиці хабарництво розглядається як злочин, що передбачає як активну, так і пасивну корупцію: перша передбачає надання хабара, а друга – його отримання. Хабарництво може мати різні форми, включаючи так звані «відкати» у сфері публічних закупівель, підкуп суддів, лікарів, представників правоохоронних органів чи посадовців, відповідальних за видачу дозволів і ліцензій. Особливу небезпеку становить системне хабарництво, яке закріплюється на всіх рівнях державного управління, підриваючи довіру громадян до влади та створюючи бар'єри для чесного ведення бізнесу, за Веремчук А. А, Любавіною В. П. [26, с.37].

Шовкун Ю. І. пояснює непотизм як особливу форму корупції, яка полягає у наданні посадових привілеїв або іншої підтримки родичам, друзям чи знайомим, незважаючи на їхню професійну кваліфікацію або відповідність посадовим вимогам. Це явище широко розповсюджене в країнах із слабкими

демократичними інститутами та відсутністю прозорих механізмів кадрового відбору. Непотизм може проявлятися у призначенні на високі державні посади близьких осіб, наданні їм вигідних контрактів або державних грантів. Така практика веде до падіння ефективності державного управління, оскільки посади займають некомпетентні особи, чия головна перевага полягає не в професійних якостях, а в особистих зв'язках із впливовими чиновниками [94, с.120].

Всі ці ознаки корупції тісно пов'язані між собою та часто проявляються комплексно, посилюючи негативний вплив один одного. Наприклад, зловживання владою нерідко супроводжується хабарництвом або непотизмом, а конфлікт інтересів може слугувати передумовою для прийняття корупційних рішень. Саме тому ефективна боротьба з корупцією потребує комплексного підходу, що включає не лише кримінальне переслідування корупціонерів, а й запровадження превентивних заходів, спрямованих на підвищення прозорості державного управління, контроль за діяльністю посадовців та формування культури доброчесності в суспільстві.

Так як, корупція є складним суспільно-правовим явищем, яке проявляється у різних сферах державного управління, бізнесу та повсякденного життя, то залежно від масштабів, рівня впливу та механізмів реалізації корупційні прояви можна поділити на інші види. Серед них особливе місце займають велика політична корупція, дрібна побутова корупція та адміністративна корупція, кожна з яких має свої особливості, наслідки та методи протидії.

Велика політична корупція охоплює найвищі рівні державного управління та пов'язана з маніпуляціями політичними процесами, ухваленням законів та нормативно-правових актів в інтересах вузького кола осіб або фінансово-промислових груп. Цей вид корупції зазвичай здійснюється через незаконне фінансування виборчих кампаній, лобіювання приватних інтересів на рівні парламенту та уряду, розкрадання бюджетних коштів через контрольовані компанії або використання державної влади для отримання особистих вигод. Політична корупція має особливо небезпечні наслідки, оскільки підриває засади

демократії, спотворює принципи справедливого державного управління та сприяє концентрації влади в руках вузького кола осіб. Наприклад, якщо високопосадовець використовує свої повноваження для укладання вигідних контрактів із приватними компаніями, які потім фінансують його політичну діяльність, це формує замкнуту систему політичного патронажу, яка важко піддається викоріненню. В Україні та інших країнах із перехідною економікою політична корупція є одним із головних викликів, оскільки вона ускладнює проведення ефективних реформ та посилює вплив олігархічних структур на державну політику [17, с.9].

Гура В. зазначає, що дрібна побутова корупція є поширеною у повсякденному житті громадян і пов'язана з отриманням неправомірної вигоди на рівні надання адміністративних послуг, медицини, освіти, правоохоронних органів тощо. Ця форма корупції найчастіше проявляється у вигляді хабарів, які громадяни змушені давати чиновникам, лікарям, вчителям або поліцейським для прискорення чи спрощення отримання необхідних послуг. Дрібна побутова корупція зазвичай виправдовується самим суспільством як «неминуча» або «традиційна» практика, що створює сприятливий ґрунт для її подальшого поширення. Наприклад, у деяких країнах хабар лікарю або вчителю може розглядатися не як злочин, а як «подяка» за якісну послугу. Водночас ця форма корупції має значний негативний вплив на соціальну справедливість, оскільки створює ситуацію, коли ті, хто не може або не хоче платити хабарі, опиняються у невигідному становищі. В Україні боротьба з побутовою корупцією триває через цифровізацію державних послуг, запровадження електронних черг та автоматизацію процесів, що мінімізують безпосередній контакт громадян із чиновниками [37, с.74].

«Адміністративна» корупція виникає у сфері державного управління та характеризується використанням службового становища посадовими особами для отримання неправомірної вигоди. Вона проявляється у вигляді продажу державних дозволів, ліцензій, фальсифікації тендерних процедур, зловживання

владою під час розподілу бюджетних коштів або надання державних послуг. Цей вид корупції особливо небезпечний, оскільки він впливає на ефективність державного управління та може сприяти створенню тіньової економіки. Якщо чиновник навмисно затягує видачу дозволу або створює бюрократичні перепони з метою вимагання хабара, це не лише порушує права громадян, а й гальмує економічний розвиток. Наприклад, у країнах із високим рівнем адміністративної корупції підприємці змушені витрачати значні кошти на «позалаштункові» платежі, що робить бізнес менш конкурентоспроможним і сприяє формуванню корупційної економічної системи, на основі праці Скобіної І. І. та Дубич К. В. [80, с.125].

Окрім цих основних видів, Хотинська-Нор О. та Саленко О. виділяють також інші форми корупції, які можуть мати специфічні особливості залежно від сфери діяльності. Судова корупція полягає у впливі на рішення суддів шляхом підкупу або політичного тиску, що підриває незалежність судової системи та верховенство права. Корупція в правоохоронних органах включає вимагання хабарів поліцейськими, приховування доказів злочинів або фабрикацію кримінальних справ заради отримання неправомірної вигоди. Корпоративна корупція проявляється у зловживаннях всередині приватного сектору, наприклад, через нечесні фінансові операції, маніпулювання звітністю або конфлікт інтересів серед топменеджерів компаній [93, с.667].

Усі види корупції тісно пов’язані між собою та часто взаємодіють, створюючи розгалужену корупційну систему. Наприклад, велика політична корупція може сприяти розвитку адміністративної та побутової корупції, оскільки наявність корумпованих чиновників на вищих щаблях влади формує відповідну культуру безкарності на всіх рівнях державного управління. Водночас ефективна боротьба з корупцією на рівні політичної системи здатна сприяти зменшенню адміністративної та побутової корупції шляхом посилення контролю, покарання за корупційні дії та формування культури доброчесності.

Таким чином, історія формування поняття «корупція» свідчить про те, що це явище існувало в усі епохи і було притаманне різним державним системам. Однак, якщо в давнину боротьба з корупцією мала переважно каральний характер, то в сучасному світі акцент робиться на створенні прозорих процедур, запровадженні ефективного державного контролю та підвищенні ролі громадянського суспільства у запобіганні корупційним діям.

Тому, міжнародні правові акти пропонують широке тлумачення поняття корупції, охоплюючи не лише класичне хабарництво, але й зловживання владою, конфлікт інтересів, незаконне збагачення та інші правопорушення. Конвенція ООН проти корупції, документи GRECO та нормативні акти OECD визначають ключові механізми запобігання корупції, закликаючи держави до зміцнення інституційного контролю, запровадження ефективних антикорупційних політик та міжнародного співробітництва у цій сфері. Ці документи є основою для розробки національних антикорупційних стратегій, зокрема в Україні, яка прагне адаптувати найкращі світові практики у боротьбі з корупцією.

А в свою чергу, класифікація корупції за її видами допомагає краще зрозуміти механізми функціонування цього явища та розробити ефективні стратегії боротьби з ним. Велика політична корупція вимагає реформування політичної системи, підвищення прозорості фінансування партій та незалежності судової влади. Дрібна побутова корупція може бути подолана шляхом автоматизації державних послуг, підвищення рівня правової культури та створення антикорупційних гарячих ліній. Адміністративна корупція потребує посилення механізмів внутрішнього контролю, запровадження суворих санкцій для корупціонерів та впровадження цифрових технологій для мінімізації впливу чиновників на ухвалення рішень. Лише комплексний підхід до боротьби з корупцією на всіх рівнях державного управління та суспільного життя може забезпечити ефективне зниження її рівня та створення прозорої системи публічного управління.

1.2. Причини та наслідки корупції в системі публічного управління

Корупція є складним соціально-правовим явищем, що виникає через поєднання низки факторів, які створюють сприятливі умови для зловживання владою з метою особистого збагачення. Одними з головних причин поширення корупції є недосконаліть законодавства та відсутність ефективного контролю й відповідальності. Саме ці фактори сприяють виникненню правових прогалин, які використовуються посадовцями для незаконної діяльності, та перешкоджають належному функціонуванню механізмів протидії корупції.

Посилаючись на дослідження Ромців О. І., недосконаліть законодавства є однією з ключових передумов корупційних проявів, оскільки дозволяє службовцям ухилятися від відповідальності або маніпулювати правовими нормами у власних інтересах. У багатьох країнах, включаючи Україну, антикорупційне законодавство часто характеризується фрагментарністю, непослідовністю та недостатньою жорсткістю. Наприклад, невизначеність у формулюваннях нормативно-правових актів дає можливість різного тлумачення законодавчих норм, що дозволяє корупціонерам уникати покарання. Крім того, у законодавстві можуть існувати суперечності між різними нормативними актами, що створює додаткові можливості для зловживань. Відсутність чітких механізмів контролю за діяльністю державних органів також сприяє поширенню корупції, оскільки унеможливлює ефективне запобігання незаконним діям [75, с.193].

Одним із проявів недосконалості законодавства є слабкість регулювання у сфері державних закупівель та розподілу бюджетних коштів. Нечіткість норм щодо порядку проведення тендерів, відсутність належного контролю за їх результатами, а також можливість внесення змін до контрактів після їх укладення створюють умови для корупційних схем. Чиновники, які мають доступ до розподілу державних ресурсів, часто використовують законодавчі прогалини для укладання вигідних угод із підконтрольними підприємствами або

компаніями, які сплачують хабарі за перемогу в тендерах. Таким чином, недосконале законодавство стає не лише інструментом для уникнення відповідальності, а й механізмом, що сприяє формуванню корупційних схем на державному рівні.

Ще одним важливим фактором, що сприяє корупції, який виділяють Кудрицька В. М. й Арбузова Т. В., є відсутність ефективного контролю та відповідальності. У багатьох випадках антикорупційні органи або правоохоронна система не мають достатніх повноважень чи ресурсів для повноцінного розслідування корупційних злочинів, що ускладнює притягнення винних осіб до відповідальності. Часто спостерігається ситуація, коли корупційні злочини залишаються безкарними через затягування розгляду справ у судах або недостатню доказову базу, що дозволяє обвинуваченим уникати покарання. Відсутність суворих санкцій за корупційні діяння також сприяє формуванню відчуття безкарності серед посадовців, що лише стимулює їх до продовження незаконної діяльності.

Не менш важливим аспектом проблеми є слабкість механізмів внутрішнього контролю у державних установах. Органи, які повинні здійснювати аудит і моніторинг діяльності посадових осіб, часто самі є підконтрольними корупційним елітам або не мають достатньої незалежності для виконання своїх функцій. Наприклад, внутрішні перевірки у державних структурах можуть проводитися формально або з метою усунення небажаних осіб, а не виявлення реальних порушень. У таких умовах боротьба з корупцією стає вибірковою і спрямованою лише проти окремих осіб, а не на системне викорінення проблеми [62, с.97].

Окремо варто зазначити, що ефективність контролю та відповідальності значною мірою залежить від рівня політичної волі до боротьби з корупцією. У країнах із високим рівнем корупції часто спостерігається ситуація, коли державні органи, відповідальні за антикорупційну політику, насправді не зацікавлені у викоріненні цієї проблеми, оскільки їхні керівники або вищі посадові особи

можуть бути безпосередньо залучені до корупційних схем. Відсутність реальної політичної відповідальності за корупційні діяння створює умови для їхнього повторення, оскільки чиновники розуміють, що ризики покарання є мінімальними.

Однією з ключових передумов корупційної поведінки є низький рівень правової культури, як серед державних службовців, так і серед громадян. Правова культура охоплює знання про права та обов'язки, розуміння правових норм, а також усвідомлення важливості дотримання закону. У країнах із високим рівнем правової культури корупція зазвичай сприймається як серйозне правопорушення, що тягне за собою неминуче покарання. Водночас у суспільствах, де правова культура є низькою, корупційні практики можуть не тільки виправдовуватися, а й вважатися звичною та навіть необхідною частиною взаємовідносин між владою та громадянами. Це призводить до того, що громадяни часто не усвідомлюють негативних наслідків корупції для держави та суспільства в цілому. Вони можуть сприймати хабарі як «вдячність» або «спрощення» бюрократичних процедур, а не як кримінальне правопорушення. Особливо це помітно у сфері медицини, освіти та отримання адміністративних послуг, де хабарництво може розглядатися як цілком прийнятна практика. Нерідко громадяни самі ініціюють корупційні відносини, пропонуючи неправомірну вигоду для пришвидшення розгляду справи або отримання преференцій, що свідчить про глибоке вкорінення корупційної культури.

Ще одним важливим наслідком низької правової культури є пасивність суспільства у протидії корупції. Громадяни часто не наважуються повідомляти про корупційні правопорушення через страх перед можливими негативними наслідками або через переконаність у тому, що такі дії не матимуть жодного результату. Це сприяє безкарності корупціонерів і створює ситуацію, коли боротьба з корупцією залишається виключно декларативною, а не реальною. У країнах, де громадяни активно контролюють діяльність влади та використовують

механізми громадського нагляду, рівень корупції є значно нижчим, оскільки посадовці бояться викриття та репутаційних втрат, за Сидоренко Н.С. [77, с.62].

З цього випливає, що корупція є одним із найнебезпечніших викликів для сучасних держав, оскільки її вплив поширюється на всі сфери суспільного життя. Вона руйнує основи правової держави, спричиняє соціальну несправедливість, посилює нерівність та уповільнює економічний розвиток. Серед ключових негативних наслідків корупції варто виокремити підрив довіри до влади та негативний вплив на економіку, які тісно взаємопов'язані між собою. Зменшення рівня довіри громадян до державних інституцій веде до політичної нестабільності, зниження ефективності уряду та неможливості впровадження реформ, тоді як корупція в економічному секторі спричиняє відтік інвестицій, зменшення конкуренції та загальне уповільнення економічного зростання.

Підрив довіри до влади, як досліджують Самодай В. П. та Ковтун Г. І., є одним із найсерйозніших наслідків корупції, оскільки саме рівень довіри громадян до державних органів визначає ефективність роботи уряду, судової системи та правоохоронних структур. Коли корупційні скандали стають нормою в діяльності високопосадовців, громадяни втрачають віру у справедливість, що підриває легітимність державних інституцій. Якщо люди впевнені, що чиновники діють не в інтересах суспільства, а лише для власного збагачення, вони починають сприймати будь-які рішення уряду як недемократичні та корумповані. Це може призводити до масових протестів, зростання соціальної напруги та навіть політичної кризи [76, с.4].

Як правильно зазначає Охонько С. М., зниження довіри до влади також безпосередньо впливає на виборчий процес, оскільки громадяни можуть втратити віру у можливість чесних виборів. Коли політична корупція стає поширеним явищем, суспільство починає сприймати вибори як заздалегідь сфальсифікований процес, що позбавляє їх реального сенсу. У таких умовах люди або не беруть участь у голосуванні, або починають підтримувати популістських політиків, які обіцяють швидкі зміни, але самі можуть бути не

менш корумпованими. Як наслідок, формуються уряди, які не мають достатньої суспільної підтримки, а це ускладнює реалізацію реформ та посилює політичну нестабільність [71, с.71].

Ще одним важливим аспектом проблеми є втрата міжнародної довіри до держави, яка має високий рівень корупції. Якщо країна не демонструє ефективних заходів у боротьбі з корупційними злочинами, це погіршує її імідж на міжнародній арені, що може впливати на дипломатичні відносини, зменшення обсягів міжнародної допомоги та навіть запровадження санкцій. Наприклад, деякі країни можуть відмовитися від співпраці у сфері безпеки або економіки з державами, які не дотримуються антикорупційних стандартів, побоюючись фінансових втрат чи загрози для власної репутації, Скочиляс-Павлів О. В. [81, с.4].

Окрім політичних наслідків, корупція також має серйозний вплив на економічний розвиток, оскільки створює несприятливі умови для бізнесу, стримує інвестиції та порушує механізми ринкової конкуренції. Коли корупційні схеми стають невід'ємною частиною функціонування державного апарату, підприємці змушені платити хабарі для отримання ліцензій, дозволів, державних контрактів або судових рішень на свою користь. Це значно збільшує витрати бізнесу та створює нерівні умови, у яких конкурентну перевагу отримують не ті компанії, що працюють ефективно, а ті, що мають зв'язки у владних колах.

Корупція також негативно впливає на інвесторів, які не бажають вкладати кошти у країни з високим рівнем корупції через ризики фінансових втрат, так званий «відтік інвестицій». Якщо потенційні інвестори знають, що для ведення бізнесу їм доведеться платити хабарі або долати бюрократичні перепони, вони обирають для інвестування інші країни, де існує стабільна та прозора бізнес-середовище. Це призводить до скорочення припливу іноземного капіталу, що у свою чергу уповільнює створення нових робочих місць, зменшує податкові надходження до бюджету та уповільнює економічне зростання [62, с.96].

Відтік інвестицій має довгострокові негативні наслідки, оскільки він призводить до зменшення кількості нових робочих місць, скорочення виробничих потужностей та гальмування технологічного розвитку. Без припливу іноземного капіталу та стимулювання внутрішніх інвестицій країна не може забезпечити економічне зростання, що в свою чергу негативно позначається на рівні життя населення. Держава втрачає можливість фінансувати інфраструктурні проєкти, модернізацію промисловості, розвиток освіти та науки, що робить її менш конкурентоспроможною на світовій арені.

Важливим фактором, який посилює негативний вплив корупції на економіку, Говоруха К.В. та Родченко С. С. визначають неефективне використання бюджетних коштів. У корумпованих країнах значна частина державного бюджету може спрямовуватися не на розвиток інфраструктури, охорони здоров'я чи освіти, а на реалізацію сумнівних проєктів, що приносять вигоду лише окремим особам. Наприклад, державні закупівлі можуть проводитися з порушеннями, а тендери вигравати компанії, які пропонують не найкращі умови, а ті, що мають тісні зв'язки з чиновниками. Це призводить до будівництва неякісних доріг, неефективного використання природних ресурсів та загального зниження якості державних послуг [33, с.39].

Додатковим наслідком корупції для економіки є стимулювання тіньового сектору. У країнах із високим рівнем корупції багато підприємств намагаються уникати офіційної реєстрації та працюють «у тіні», щоб не платити податки та не взаємодіяти з корумпованими державними органами. Це зменшує обсяги податкових надходжень до бюджету, що у свою чергу обмежує можливості держави у фінансуванні соціальних програм та розвитку інфраструктури.

Солодько Ю. В. досліджує ще один важливий наслідок корупції як соціальна нерівність, яка посилюється через несправедливий розподіл ресурсів та можливостей у суспільстві. У корумпованих країнах державні кошти нерідко спрямовуються не на вирішення суспільно важливих проблем, а на збагачення вузького кола осіб, які мають доступ до влади. Це призводить до ситуації, коли

певна частина населення отримує непропорційно великі переваги, тоді як інші позбавлені навіть базових соціальних гарантій. Одним із найпоширеніших проявів соціальної нерівності, спричиненої корупцією, є нерівний доступ до медицини, освіти та соціальних послуг. У країнах із високим рівнем корупції люди змушені сплачувати хабарі за отримання якісної медичної допомоги, вступ до престижних навчальних закладів або навіть за базові адміністративні послуги. Це створює ситуацію, коли лише заможні громадяни можуть скористатися якісними державними або приватними послугами, тоді як бідні верстви населення залишаються у невигідному становищі. У підсумку формується замкнене коло: корупція сприяє концентрації багатств у руках обмеженого кола осіб, а більшість населення втрачає можливості для соціальної мобільності та покращення свого добробуту [82, с.23].

Соціальна нерівність, яка посилюється через корупцію, також впливає на політичну стабільність країни. Коли значна частина населення відчуває несправедливість у розподілі ресурсів і можливостей, це може призводити до зростання соціальної напруги, масових протестів та навіть політичних криз. Люди перестають довіряти державним інституціям і шукають альтернативні способи досягнення своїх цілей, що нерідко спричиняє зростання рівня злочинності, тіньової економіки та відмову від участі у політичних процесах.

Зважаючи на це, недосконаліть законодавства та відсутність ефективного контролю та відповідальності є одними з ключових причин поширення корупції. Відсутність чітких і жорстких правових норм дозволяє чиновникам маніпулювати законодавством у власних інтересах, а слабкість механізмів нагляду та санкцій створює відчуття безкарності, що лише сприяє подальшому розширенню корупційних практик. Для ефективної боротьби з корупцією необхідно удосконалювати законодавчу базу, усувати правові прогалини, забезпечувати реальну незалежність антикорупційних органів та посилювати контроль за діяльністю державних посадовців. Відсутність правової обізнаності серед громадян, терпимість до корупційних проявів та історично сформовані

моделі поведінки сприяють закріпленню корупції на всіх рівнях державного управління. Подолання цих проблем потребує комплексного підходу, що включає правове виховання населення, популяризацію принципів доброчесності та формування негативного ставлення до будь-яких проявів корупції. Тільки за умов зміни суспільних уявлень про корупцію та підвищення правової свідомості можливо зменшити її масштаби та забезпечити ефективне функціонування держави.

Корупція має масштабні наслідки для держави, суспільства та економіки. Вона підриває довіру громадян до влади, що може призводити до політичної нестабільності, протестів та втрати легітимності державних інституцій. Крім того, корупція уповільнює економічний розвиток, створюючи несприятливе середовище для інвесторів, зменшуючи конкуренцію та стимулюючи тіньову економіку. Спричиняє відтік інвестицій та поглиблює соціальну нерівність у суспільстві. Вона формує несприятливий інвестиційний клімат, ускладнює доступ до фінансових ресурсів для чесного бізнесу та стимулює витік капіталу з країни. Одночасно корупція посилює соціальну несправедливість, створюючи ситуацію, коли державні ресурси розподіляються нерівномірно, а громадяни позбавляються рівних можливостей для розвитку. Подолання корупції є ключовим завданням для забезпечення стабільного економічного зростання та формування ефективної системи державного управління, яка ґрунтується на прозорості, підзвітності та справедливості.

1.3. Міжнародний досвід протидії корупції

Європейський Союз у своїй політиці протидії корупції спирається на принципи прозорості, підзвітності та верховенства права. Багато країн-членів ЄС мають ефективні антикорупційні механізми, які дозволяють суттєво знизити рівень зловживань у публічному управлінні. Серед них особливу увагу привертають Швеція, Німеччина та Франція, які демонструють різні підходи до

боротьби з корупцією, засновані на інституційних, правових та суспільних механізмах.

Швеція є однією з країн із найнижчим рівнем корупції у світі, що підтверджується її стабільно високими позиціями в рейтингах Transparency International. Основу шведської антикорупційної моделі становить довіра громадян до влади, що формується завдяки максимальній прозорості державного управління. Одним із ключових принципів шведської системи є «право на доступ до інформації», закріплене в законодавстві ще в XVIII столітті. Це означає, що будь-який громадянин може отримати інформацію про діяльність державних органів, включаючи заробітну плату чиновників, витрати бюджету та урядові рішення. Така відкритість значно ускладнює можливості для корупційних схем [83, с.62].

Окрім прозорості, у Швеції діє суворий контроль за державними службовцями. Система запобігання конфлікту інтересів у цій країні є однією з найефективніших у Європі. Чиновники зобов’язані декларувати свої доходи та будь-які зв’язки, які можуть вплинути на їхні рішення. Покарання за корупційні злочини є неминучими та жорсткими, а ефективна судова система гарантує швидкий розгляд корупційних справ. Однак головною відмінністю Швеції від багатьох інших країн є не стільки законодавчі обмеження, скільки висока культура доброчесності, яка формується ще в школі. Громадяни сприймають хабарництво як серйозний злочин не лише з правової, а й з моральної точки зору, що значно знижує рівень толерантності до корупційної поведінки [23, с.45].

Німеччина, за дослідженнями Карнаушенко А. С., має одну з найбільш розгалужених антикорупційних систем у Європі, яка поєднує жорстке кримінальне переслідування корупціонерів із ефективним державним контролем. У німецькому законодавстві діють спеціальні антикорупційні положення, зокрема щодо відповідальності посадових осіб за хабарництво, зловживання владою та відмивання коштів. Велика увага приділяється боротьбі з корупцією у сфері держзакупівель, оскільки ця галузь є однією з найбільш

вразливих до корупційних ризиків. Для цього в Німеччині запроваджено електронні системи тендерів, які мінімізують людський фактор та забезпечують максимальну прозорість процесу [51, с.31].

Окрему роль у боротьбі з корупцією відіграють німецькі антикорупційні органи. Поліція та прокуратура Німеччини мають широкі повноваження щодо розслідування корупційних злочинів, а судова система забезпечує швидке й неупереджене правосуддя. Також у країні активно працюють механізми захисту викривачів корупції – осіб, які повідомляють про факти корупційних правопорушень. Викривачі можуть звертатися до спеціалізованих служб анонімно та отримувати захист від можливого переслідування, за Поліщук В. С. [73, с.12].

Франція також має розвинену систему антикорупційних механізмів, яка активно реформується відповідно до сучасних викликів. Французьке законодавство передбачає жорсткі санкції за корупційні злочини, включаючи великі штрафи та тюремні терміни для високопосадовців, викритих у корупції. Особливу увагу у Франції приділяють боротьбі з корупцією у вищих ешелонах влади, що підтверджується створенням Відділу з боротьби проти корупції, Центральної служби запобігання корупції. Ці органи контролюють фінансові декларації чиновників, аналізує їхні майнові статки та проводить розслідування у разі виявлення невідповідностей, за Грига М. [35, с.102].

За Хомик Х. Р., Франція також впровадила ефективну систему контролю за фінансуванням політичних партій, що значно зменшило корупційні ризики у виборчому процесі. Прозорість політичного фінансування забезпечується вимогами щодо розкриття джерел надходжень коштів, а також обмеженнями на розміри пожертв від юридичних та фізичних осіб. Це дозволяє знизити вплив великого бізнесу на політичні рішення та запобігти використанню державних ресурсів у приватних інтересах [92, с.91].

Войтенко Ю. М. визначає ще один важливий аспект антикорупційної політики Франції – це боротьба з корупцією у міжнародних комерційних

операціях. Французьке законодавство передбачає кримінальну відповідальність для компаній, які займаються підкупом іноземних посадових осіб або беруть участь у корупційних схемах за межами країни. У цьому контексті Франція активно співпрацює з Організацією економічного співробітництва та розвитку (OECD) та іншими міжнародними організаціями, що дозволяє їй ефективно впроваджувати глобальні антикорупційні стандарти [29, с.31].

Щодо досвіду Сполучених Штатів Америки, то вони мають одну з найрозвиненіших та найефективніших систем боротьби з корупцією у світі. Американська антикорупційна політика ґрунтується на принципах верховенства права, незалежності судової влади, суворого законодавчого регулювання та активного громадянського контролю. США не лише борються з корупцією всередині країни, а й застосовують міжнародні механізми для запобігання корупційним схемам, що можуть впливати на глобальні економічні та політичні процеси.

Як досліджує Харь І. О., одним із ключових аспектів антикорупційної стратегії США є чітке законодавче регулювання та криміналізація корупційних злочинів. Ще у 1977 році Конгрес ухвалив Закон про боротьбу з корупцією за кордоном (Foreign Corrupt Practices Act, FCPA), який став одним із перших глобальних антикорупційних нормативних актів. Цей закон забороняє американським компаніям і громадянам брати участь у підкупі іноземних посадових осіб з метою отримання бізнесових переваг. FCPA також зобов’язує компанії вести прозору фінансову звітність, щоб уникнути можливості приховування корупційних виплат. Порушення цього закону тягне за собою значні штрафи та кримінальну відповідальність, що робить його потужним інструментом стримування корупційних практик як на національному, так і на міжнародному рівнях [90, с.252].

Ще одним важливим антикорупційним механізмом у США є система державного контролю та аудиту. У країні діє низка незалежних органів, які здійснюють моніторинг діяльності державних установ і посадових осіб. Зокрема,

Рахункова палата США (Government Accountability Office, GAO) контролює використання бюджетних коштів і ефективність державних програм. Судова система США також відіграє вирішальну роль у боротьбі з корупцією. Завдяки незалежності судової влади та змагальній судовій процедурі корупційні справи розглядаються об'єктивно та без політичного тиску. Судді та прокурори мають значні повноваження щодо розслідування корупційних злочинів, а вироки за хабарництво, зловживання службовим становищем та інші корупційні діяння зазвичай передбачають жорсткі покарання, включаючи значні терміни ув'язнення та великі штрафи, за Лісовим Д.А. та Миргород-Карповою В.В. [66, с.41].

Кобко Є. зазначає, що важливим елементом американської антикорупційної моделі є захист викривачів корупції (whistleblowers). У США існує розгалужена система правового захисту осіб, які повідомляють про корупційні злочини. Законодавство передбачає, що викривачі можуть подавати інформацію до відповідних органів конфіденційно, а в деяких випадках отримувати фінансову компенсацію за надання важливої інформації, що призвела до викриття корупційних схем. Це створює стимули для громадян брати активну участь у викритті корупції та сприяє зменшенню рівня толерантності до корупційної поведінки [53, с.139].

Крім правових та інституційних механізмів, Улянченко Ю. визначає також, що у США діє потужний громадянський контроль за діяльністю державних органів. Важливу роль у цьому відіграють журналістські розслідування та діяльність громадських організацій, які спеціалізуються на моніторингу корупційних правопорушень. Відомі ЗМІ, такі як The New York Times, The Washington Post та CNN, регулярно публікують матеріали, що викривають корупційні зловживання серед політиків та державних посадовців. Журналісти у США мають право отримувати інформацію від державних установ завдяки закону про свободу інформації (Freedom of Information Act, FOIA), що дозволяє

їм контролювати діяльність органів влади та виявляти корупційні ризики [85, с.127].

Оношко І. А. окремо зазначає, що США активно просувають антикорупційну політику на міжнародному рівні. Американський уряд підтримує різні ініціативи, спрямовані на боротьбу з корупцією у світі, зокрема через механізми міжнародних організацій, таких як Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD) та Група двадцяти (G20). США також застосовують санкції проти іноземних посадовців, викритих у корупції, зокрема через Закон Магнітського (Magnitsky Act), який дозволяє заморожувати активи та вводити обмеження на в'їзд для осіб, причетних до корупційних правопорушень [70, с.53].

Боротьба з корупцією є глобальним викликом, що потребує спільних зусиль не лише національних урядів, а й міжнародних організацій. Корупція загрожує економічній стабільності, підриває демократичні інститути та сприяє нерівності у суспільстві. У зв'язку з цим різні міжнародні організації відіграють важливу роль у розробці антикорупційних стандартів, моніторингу ситуації у різних країнах та наданні допомоги у впровадженні реформ. Серед найбільш впливових організацій, що займаються боротьбою з корупцією, слід виділити Групу держав проти корупції (GRECO), Transparency International, Організацію Об'єднаних Націй (ООН) та Світовий банк.

Однією з провідних організацій у сфері боротьби з корупцією є Група держав проти корупції (GRECO), створена у 1999 році Радою Європи. Основним завданням GRECO є моніторинг виконання антикорупційних зобов'язань державами-членами та надання їм рекомендацій щодо вдосконалення правових і інституційних механізмів протидії корупції. GRECO аналізує рівень корупції у країнах-учасницях та оцінює ефективність заходів, які вживає кожна держава для її подолання. Одним із ключових принципів роботи організації є періодична оцінка національних антикорупційних політик через механізм взаємного оцінювання, що дозволяє об'єктивно порівнювати результати боротьби з

корупцією у різних країнах. Якщо держава не виконує рекомендації GRECO, організація може застосовувати політичний тиск, що змушує уряди активніше впроваджувати антикорупційні реформи [99].

Важливу роль у глобальній боротьбі з корупцією відіграє Transparency International – міжнародна неурядова організація, , яка здійснює дослідження рівня корупції у світі та займається адвокацією прозорості державного управління. Transparency International відома своєю щорічною публікацією Індексу сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI), який оцінює рівень корупції у різних країнах на основі думок експертів, бізнесу та громадськості. Цей рейтинг є важливим показником для міжнародних інвесторів, урядів і громадських організацій, оскільки демонструє, наскільки прозорими є державні інститути в тій чи іншій країні. Transparency International також займається викриттям корупційних схем, аналізом механізмів фінансування політичних партій, підтримкою викривачів корупції та розробкою рекомендацій для урядів. Організація здійснює незалежні розслідування корупційних скандалів, привертаючи увагу громадськості до проблеми нечесного використання влади. Крім того, Transparency International активно співпрацює з національними урядами у сфері запровадження стандартів доброчесності, проведення антикорупційних тренінгів та розробки механізмів підзвітності державних службовців [98].

Організація Об’єднаних Націй (ООН) також відіграє важливу роль у боротьбі з корупцією, насамперед через Конвенцію ООН проти корупції (United Nations Convention against Corruption, UNCAC), ухвалену у 2003 році. Це перший міжнародний договір, що встановлює комплексні правові норми для запобігання корупції, криміналізації корупційних злочинів, міжнародної співпраці у розслідуванні корупційних схем та повернення незаконно виведених активів. Конвенція ООН проти корупції містить положення щодо конфіскації майна корупціонерів, контролю за державними закупівлями, запровадження прозорих

механізмів державного управління та посилення відповідальності за корупційні злочини [2].

Країни-учасниці Конвенції ООН проти корупції зобов'язані регулярно звітувати про виконання її положень, а ООН здійснює оцінку ефективності національних антикорупційних політик. Важливим елементом роботи ООН у цій сфері є підтримка держав у проведенні реформ, зокрема через технічну допомогу, навчальні програми та експертні консультації. Організація також займається питаннями боротьби з корупцією у сфері міжнародної торгівлі, фінансових операцій та публічного управління.

Світовий банк відіграє значну роль у боротьбі з корупцією через свою політику фінансування державних реформ та підтримки прозорого управління в різних країнах. Світовий банк визнає корупцію як одну з головних загроз для економічного розвитку, оскільки вона спричиняє неефективний розподіл ресурсів, знижує рівень інвестиційної привабливості країн та підриває довіру до урядів. Одна з головних ініціатив Світового банку у сфері боротьби з корупцією – програма Good Governance, яка спрямована на підвищення ефективності державного управління, зміцнення незалежності судової влади та впровадження електронних механізмів контролю за використанням державних коштів. Банк також надає фінансування країнам, які здійснюють антикорупційні реформи, і відмовляється співпрацювати з урядами, які не вживають заходів для запобігання корупції, за Галіциною Н. В. [30, с.103].

Дослідивши принципи та механізми боротьби з корупцією на прикладі зарубіжного прикладу, можна запропонувати відповідні шляхи вдосконалення та впровадження. Успішний досвід у країнах Європейського Союзу, США та інших розвинених державах демонструє, що ефективні антикорупційні механізми можуть суттєво зменшити рівень зловживань у сфері державного управління, економіки та судової системи. Аналіз міжнародних практик свідчить, що основними факторами успіху є прозорість діяльності органів влади, суворе законодавче регулювання, невідворотність покарання за корупційні злочини,

незалежність судової влади та залучення громадянського суспільства до контролю за діяльністю чиновників. Важливим елементом є також запровадження цифрових технологій для мінімізації людського фактору у прийнятті рішень та зменшення можливостей для корупційних схем.

Однією з найбільш ефективних міжнародних антикорупційних практик є високий рівень прозорості державного управління, який характерний для Швеції, Фінляндії, Данії та інших скандинавських країн. У цих державах діє принцип відкритості державної інформації, що дозволяє кожному громадянину отримати доступ до фінансових звітів уряду, тендерних процедур та майнових декларацій посадових осіб. Це значно зменшує ризики корупційних зловживань, оскільки чиновники знають, що їхня діяльність перебуває під постійним контролем громадськості та ЗМІ. В Україні вже зроблено кроки у цьому напрямку – запроваджено систему електронного декларування доходів посадовців, відкриті державні реєстри та запроваджено систему електронних закупівель ProZorro. Проте для повноцінної імплементації скандинавської моделі необхідно забезпечити ефективне функціонування механізмів громадського нагляду та удосконалити процедури перевірки майнових декларацій чиновників.

Важливу роль у боротьбі з корупцією відіграє невідворотність покарання за корупційні злочини, що добре працює у Німеччині та США. У цих країнах функціонує незалежна судова система, яка забезпечує швидкий розгляд справ, а також суворе покарання за корупційні діяння, включаючи значні штрафи та тюремні терміни. Крім того, у США діє принцип конфіскації незаконно отриманих активів, що значно ускладнює можливість використання корупційних доходів. В Україні, незважаючи на створення Вищого антикорупційного суду та спеціалізованих антикорупційних органів, проблема вибіркового правосуддя та затягування розгляду справ залишається актуальною. Важливо посилити судовий контроль, забезпечити повну незалежність антикорупційних інституцій від політичного впливу та впровадити механізми прискореного розгляду корупційних справ.

Ефективною міжнародною практикою є захист викривачів корупції, який добре працює у США, Великій Британії та Канаді. У цих країнах діють закони, що гарантують анонімність осіб, які повідомляють про корупційні злочини, а також передбачають для них державний захист від можливого переслідування. Крім того, у США діє система фінансових винагород для викривачів корупції, якщо їхня інформація допомогла викрити корупційні схеми та повернути незаконно отримані кошти до державного бюджету. В Україні вже ухвалено закон про захист викривачів корупції, проте він ще не працює в повній мірі через недостатню правозастосовну практику та страх громадян перед можливою помстою з боку корупціонерів. Важливо вдосконалити механізми правового захисту викривачів, підвищити рівень їхньої довіри до правоохоронних органів та забезпечити реальні гарантії безпеки.

Ще одним ключовим напрямом міжнародної антикорупційної політики є цифровізація державного управління, що активно впроваджується у Сінгапурі, Південній Кореї та Естонії. У цих країнах більшість адміністративних послуг надається через електронні сервіси, що мінімізує контакт громадян із чиновниками та значно знижує можливість вимагання хабарів. Наприклад, у Сінгапурі майже всі державні послуги доступні онлайн, а у Південній Кореї діє автоматизована система контролю за виконанням державних закупівель. В Україні вже впроваджено електронні послуги через портал «Дія», однак необхідно розширювати цей механізм на всі сфери державного управління, включаючи ліцензування, реєстрацію бізнесу, оформлення дозвільних документів та контроль за державною власністю [88, с.8].

Особливе місце у міжнародних антикорупційних практиках посідає боротьба з відмиванням коштів та незаконним виведенням активів за кордон. США, Велика Британія та країни ЄС впровадили жорстке фінансове регулювання, яке зобов’язує банки та фінансові установи ретельно перевіряти джерела походження коштів клієнтів та повідомляти про підозрілі транзакції. Крім того, діють міжнародні механізми повернення активів, отриманих

корупційним шляхом, що дозволяє заморожувати рахунки корупціонерів у іноземних банках. В Україні боротьба з відмиванням коштів досі залишається слабкою ланкою антикорупційної політики, оскільки значна частина незаконно здобутих активів виводиться до офшорних зон. Для вирішення цієї проблеми необхідно посилити співпрацю з міжнародними організаціями, а також запровадити суворіші вимоги до банківського сектору щодо фінансового моніторингу.

Як висновок, антикорупційні системи Швеції, Німеччини та Франції мають спільні риси, такі як прозорість державного управління, жорсткі санкції за корупційні правопорушення, ефективний судовий контроль та залучення громадськості до процесу боротьби з корупцією. Водночас кожна країна застосовує свої унікальні механізми, що враховують її історичні, політичні та соціальні особливості. Досвід цих держав може бути корисним для України у процесі вдосконалення власної антикорупційної політики та побудови ефективної системи протидії корупції на всіх рівнях державного управління. В свою чергу, антикорупційна система США є однією з найбільш розвинених у світі, оскільки поєднує жорстке законодавство, незалежні правоохоронні органи, ефективну судову систему, громадянський контроль та міжнародну співпрацю. Головною особливістю американського підходу є неминучість покарання за корупційні злочини, що формує у суспільстві низьку толерантність до корупції. Досвід США може бути корисним для інших країн, включаючи Україну, яка прагне вдосконалити власну антикорупційну політику та впровадити ефективні механізми запобігання корупційним злочинам на всіх рівнях державного управління.

З цього випливає, що міжнародні організації відіграють важливу роль у формуванні глобальної антикорупційної політики, розробці стандартів прозорості та нагляді за дотриманням державами своїх антикорупційних зобов’язань. GRECO, Transparency International, ООН та Світовий банк здійснюють моніторинг корупційної ситуації у різних країнах, надають

рекомендації щодо вдосконалення законодавства, фінансують реформи та підтримують механізми громадського контролю. Досвід і напрацювання цих організацій є цінним ресурсом для країн, що прагнуть подолати корупцію та побудувати ефективну систему державного управління. Міжнародний досвід боротьби з корупцією демонструє, що найефективнішими механізмами є прозорість державного управління, невідворотність покарання, захист викривачів корупції, цифровізація державних послуг та жорсткий фінансовий контроль. В Україні вже реалізовано низку антикорупційних ініціатив, проте їх ефективність залишається обмеженою через недосконаліть правозастосовної практики, політичний вплив на антикорупційні органи та низький рівень громадської довіри до правоохоронної системи. Для успішного впровадження міжнародних антикорупційних стандартів необхідно продовжити реформи у сфері правосуддя, розширювати електронне врядування, запроваджувати дієві механізми захисту викривачів корупції та забезпечувати ефективний контроль за фінансовими потоками. Лише за умови комплексного підходу та політичної волі до боротьби з корупцією Україна зможе створити ефективну антикорупційну систему, яка відповідатиме найкращим міжнародним стандартам.

РОЗДІЛ 2
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

2.1. Конституційні засади боротьби з корупцією та законодавство України

Конституція України, як Основний Закон держави, закладає фундаментальні принципи функціонування державної влади, гарантії прав і свобод громадян, а також визначає засади правової політики, у тому числі у сфері

запобігання та протидії корупції. Хоча Конституція прямо не містить визначення поняття «корупція» або спеціального розділу, присвяченого боротьбі з цим явищем, її окремі положення є надзвичайно важливими для формування цілісної антикорупційної системи в Україні. Такі статті визначають правові рамки доброчесності публічного управління, відповідальності посадових осіб, рівності всіх перед законом та участі громадян у здійсненні влади, що є базовими елементами антикорупційної політики.

Зокрема, стаття 17 Конституції України вказує на те, що забезпечення державної безпеки є однією з основних функцій держави. У сучасних умовах корупція визнається не лише соціально-економічною проблемою, а й реальною загрозою національній безпеці. Це положення надає конституційне підґрунтя для розгляду боротьби з корупцією як пріоритетного напряму державної політики, оскільки масштабна корупція підриває цілісність державного управління, дискредитує державні інститути та унеможливлює реалізацію стратегічних цілей держави, зокрема інтеграцію в Європейський Союз і НАТО [3].

Важливу роль у запобіганні корупційним зловживанням відіграє стаття 19 Конституції України. У ній закріплено один з основоположних принципів правової держави – принцип законності у діяльності органів державної влади та посадових осіб. Відповідно до цієї статті, органи державної влади та місцевого самоврядування, їхні посадові особи зобов’язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Це положення унеможливлює свавільні рішення з боку посадовців і вимагає чіткого дотримання норм законодавства. Якщо ця норма реалізується належним чином, вона створює серйозний бар’єр для корупційних дій, оскільки обмежує дискреційні повноваження і зобов’язує посадових осіб до прозорості й підзвітності.

Стаття 38 Конституції України визначає право громадян на участь в управлінні державними справами як безпосередньо, так і через представників. Це положення має велике значення у контексті антикорупційної політики,

оскільки передбачає інституційні можливості для реалізації громадського контролю за діяльністю влади. Залучення громадян до процесів прийняття рішень, обговорення законодавчих ініціатив, спостереження за виборчим процесом, участь у роботі консультативно-дорадчих органів – усе це є запорукою зменшення корупційних ризиків. Реалізація цього права дозволяє посилити прозорість та відповідальність влади перед суспільством, що є важливим елементом запобігання зловживанням.

Окрема увага приділяється статті 68 Конституції України, яка встановлює обов'язок кожного громадянина неухильно дотримуватись Конституції та законів України, не посягати на права, свободи, честь і гідність інших людей. Ця норма підкреслює загальне правило правової поведінки, яке поширюється не лише на пересічних громадян, а й на державних службовців, для яких дотримання правових та етичних стандартів має бути безумовним. З огляду на те, що корупція є порушенням як правових норм, так і моральних принципів суспільного життя, дана стаття має важливе антикорупційне значення, оскільки вимагає правосвідомої поведінки від усіх учасників суспільного процесу.

Крім згаданих статей, антикорупційного змісту набуває також стаття 8 Конституції України, яка закріплює принцип верховенства права як основоположну засаду функціонування держави. У контексті боротьби з корупцією цей принцип означає, що жодна посадова особа не може бути вищою за закон і кожне корупційне діяння повинно мати правову оцінку та тягнути за собою юридичну відповідальність. Лише за умови неухильного дотримання принципу верховенства права можливе створення дійсно ефективної системи протидії корупції, де закон є однаковим для всіх – незалежно від посади, статусу чи політичної приналежності.

Закон України «Про запобігання корупції», ухвалений Верховною Радою у 2014 році, є ключовим нормативно-правовим актом у системі національного антикорупційного законодавства. Його прийняття стало логічним продовженням реформ, започаткованих у період після Революції Гідності, та відповіддю на

вимоги як українського суспільства, так і міжнародних партнерів щодо формування ефективної системи запобігання корупції. Закон є комплексним документом, який регламентує правові та організаційні засади запобігання корупційним правопорушенням, встановлює антикорупційні стандарти для державних службовців та визначає повноваження органів, уповноважених на реалізацію державної антикорупційної політики [8].

Однією з основних цілей Закону є створення ефективної системи запобігання, виявлення та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, які виконують функції держави або місцевого самоврядування. Закон встановлює обов'язок таких осіб дотримуватись етичних норм поведінки, подавати щорічні декларації про доходи, майно, витрати та фінансові зобов'язання, а також уникати ситуацій, у яких їхні особисті інтереси можуть впливати на об'єктивність службових рішень. Саме запровадження електронного декларування стало однією з найважливіших інституційних новацій, спрямованих на підвищення прозорості та підзвітності публічної служби. Закон чітко визначає коло суб'єктів, на яких поширюються його положення. Це не лише державні службовці та посадові особи органів місцевого самоврядування, а й судді, прокурори, народні депутати, посадові особи державних підприємств, військовослужбовці та інші особи, які виконують функції держави. Такий підхід дозволяє створити широкий антикорупційний контроль над усіма сферами публічного управління, включаючи ті, які раніше були частково або повністю поза зоною ефективного контролю [46, с.49].

Важливою складовою Закону є встановлення обмежень для запобігання корупційним проявам. Серед них – заборона на одержання подарунків, обмеження сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, вимоги щодо уникнення конфлікту інтересів, а також обмеження щодо післяслужбового працевлаштування. Ці положення мають на меті мінімізувати ризики зловживання владою, упередженого прийняття рішень та використання службового становища для досягнення особистої вигоди. Особливе місце у

Законі відведено врегулюванню конфлікту інтересів. Закон зобов'язує осіб, уповноважених на виконання функцій держави, повідомляти про реальний чи потенційний конфлікт інтересів і вживати заходів для його врегулювання. Це положення є особливо важливим у контексті забезпечення неупередженості державної служби та довіри суспільства до її представників. Також передбачено адміністративну та дисциплінарну відповідальність за неповідомлення або неналежне врегулювання конфлікту інтересів [58, с.363].

Ще одним важливим напрямом Закону є врегулювання питань, пов'язаних із захистом викривачів корупції. Закон гарантує викривачам анонімність, захист від переслідувань з боку роботодавців або державних органів, а також передбачає можливість матеріального заохочення у разі доведення факту корупційного правопорушення. Така норма покликана стимулювати громадянську активність і сприяти виявленню корупційних діянь, особливо в середовищі публічної служби, де зовнішній контроль часто є обмеженим.

У Законі також прописано функціонування Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), яке виступає основним органом, відповідальним за реалізацію державної політики у сфері запобігання корупції. До повноважень НАЗК належать ведення та перевірка декларацій, моніторинг способу життя посадових осіб, надання роз'яснень щодо застосування антикорупційного законодавства, контроль за дотриманням обмежень, передбачених Законом, а також участь у формуванні антикорупційної стратегії. Створення такого органу дало змогу зосередити превентивну роботу у сфері боротьби з корупцією в одному центрі, який має достатній обсяг повноважень і засобів впливу [78, с.59].

Важливо зазначити, що Закон «Про запобігання корупції» перебуває у динамічному процесі оновлення та вдосконалення. Його положення неодноразово змінювались із урахуванням практики застосування та рекомендацій міжнародних партнерів, зокрема Європейського Союзу, GRECO та OECD. Це свідчить про прагнення української держави адаптувати національне

законодавство до найкращих міжнародних стандартів та створити ефективну антикорупційну інфраструктуру.

Кримінальний кодекс України є одним із найважливіших правових інструментів у системі протидії корупції. Саме через криміналізацію корупційних діянь держава забезпечує механізм юридичної відповідальності для осіб, які порушують закон у сфері службової та публічної діяльності. Антикорупційні положення Кримінального кодексу відіграють ключову роль у системі стримувань і противаг, доповнюючи превентивні заходи, передбачені Законом України «Про запобігання корупції», конкретними санкціями за вчинення корупційних злочинів [4].

У Кримінальному кодексі України визначено чіткий перелік діянь, які класифікуються як корупційні правопорушення. Відповідно до чинної редакції, такими діяннями визнаються злочини, пов’язані з зловживанням владою, хабарництвом, використанням службового становища в особистих інтересах, службовим підробленням, незаконним збагаченням та іншими проявами протиправної поведінки посадових осіб. Однією з основоположних норм у цій сфері є стаття 364 Кримінального кодексу, яка передбачає відповідальність за зловживання владою або службовим становищем. Це діяння полягає у свідомому використанні особою своїх повноважень всупереч інтересам служби з метою отримання неправомірної вигоди для себе або третіх осіб, що спричинило істотну шкоду державним чи суспільним інтересам [27, с.26].

Особливо важливим є кримінальне переслідування за факти хабарництва. Стаття 368 Кримінального кодексу встановлює відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. Ця стаття охоплює як пасивну корупцію, тобто одержання хабара, так і активну – коли службова особа висловлює вимогу чи погоджується на отримання вигоди в обмін на певні дії чи бездіяльність. У свою чергу, стаття 369 передбачає кримінальну відповідальність за надання такої неправомірної вигоди, тобто за сам факт пропозиції чи передачі хабара. Цей взаємний підхід до криміналізації

корупційних дій дозволяє забезпечити повноту правового переслідування обох сторін корупційного правопорушення [72, с.165].

Крім того, у Кримінальному кодексі важливу роль відіграє стаття 366, яка стосується службового підроблення. У цьому випадку мається на увазі внесення посадовою особою завідомо неправдивих відомостей до офіційних документів або складання фальшивих документів з метою приховати корупційні дії або створити видимість законності певного рішення. Така практика є характерною рисою корупційних схем, де фальсифікація даних стає невід'ємною складовою механізму ухилення від контролю, за Мельник О. О. [68, с.310].

Значною новацією у кримінальному антикорупційному законодавстві стало включення до Кримінального кодексу статті 368-5 – «Незаконне збагачення». Вона передбачає кримінальну відповідальність за набуття посадовою особою активів, законність походження яких вона не може підтвердити, якщо їхня вартість значно перевищує законні доходи цієї особи. Цей інструмент є особливо важливим у боротьбі з прихованими формами корупції, коли службовці маскують свої незаконні прибутки за допомогою підставних осіб або фіктивних правочинів. Незважаючи на спроби політичного тиску та навіть тимчасове скасування цієї статті у 2019 році рішенням Конституційного Суду, її пізніше було відновлено, що засвідчує її важливість як складової кримінальної антикорупційної політики [41, с.255].

У структурі антикорупційних положень Кримінального кодексу також передбачено відповідальність за провокацію підкупу (ст. 370), яка спрямована проти створення штучних умов для втягування особи у корупційні дії. Водночас така норма відіграє стримувальну роль, не допускаючи зловживання з боку представників правоохоронних органів або спеціальних служб. Кримінальний кодекс також містить положення, які мають опосередковане антикорупційне значення. Наприклад, це статті, що передбачають відповідальність за легалізацію доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209), або за перешкоджання здійсненню правосуддя, тиск на суддів, слідчих чи прокурорів (ст. 376). Такі дії

часто є невід'ємною частиною більш складних корупційних схем, у яких злочинці намагаються уникнути покарання шляхом втручання в систему правосуддя [3].

Окрему увагу в антикорупційній системі Кримінального кодексу слід приділити питанням кваліфікації злочинів та визначенню кола суб'єктів, що підпадають під дію відповідних статей. Кодекс чітко визначає ознаки службової особи, що дозволяє правильно ідентифікувати суб'єкта відповідальності, а також передбачає можливість застосування кваліфікуючих ознак при повторному вчиненні злочину, з використанням групи осіб, службового становища або із завданням особливо тяжких наслідків. Це дозволяє судовій системі диференціювати покарання відповідно до ступеня суспільної небезпеки діяння.

У межах формування цілісної антикорупційної системи в Україні особливе значення мають не лише Конституція та Кримінальний кодекс, але й низка спеціальних нормативно-правових актів, які створюють інституційне та правове підґрунтя для реалізації антикорупційної політики. Ці акти деталізують і конкретизують положення базових законів, визначаючи функції, повноваження та принципи діяльності антикорупційних органів, механізми фінансової прозорості, контроль за державними витратами та доступ громадян до інформації. Серед таких документів вагоме місце займають Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» та Закон України «Про відкритість використання публічних коштів», які суттєво вплинули на трансформацію підходів до запобігання і протидії корупції в державному управлінні.

Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України», ухвалений у 2014 році, став фундаментом для створення принципово нового правоохоронного органу – незалежного, спеціалізованого та політично неупередженого. НАБУ є органом досудового розслідування, головною функцією якого є викриття, розслідування та запобігання корупційним злочинам, вчиненим вищими посадовими особами держави. Закон чітко окреслює компетенцію НАБУ, яка зосереджується саме на корупційних правопорушеннях

великого масштабу, зокрема на фактах незаконного збагачення, зловживання службовим становищем, розкраданні державного майна та інших злочинах, що мають високий суспільний резонанс, за Білека А. та Павловою О. [20, с.98].

У межах закону встановлено гарантії незалежності НАБУ. Зокрема, передбачено спеціальний порядок призначення директора Бюро, визначено організаційну структуру, механізми зовнішнього контролю та вимоги до доброчесності працівників. Закон також закладає засади співпраці НАБУ з іншими антикорупційними інституціями, зокрема Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою (САП) та Вищим антикорупційним судом (ВАКС), що дозволяє забезпечити ефективну координацію в боротьбі з топкорупцією [10].

Не менш важливим нормативно-правовим актом у системі антикорупційного законодавства є Закон України «Про відкритість використання публічних коштів», ухвалений у 2015 році. Цей закон має на меті підвищення прозорості бюджетного процесу, забезпечення контролю громадськості за витратами державних та місцевих коштів, а також запобігання зловживанням у сфері фінансового управління. Закон передбачає обов’язкове оприлюднення інформації про всі транзакції, які здійснюються з державного та місцевих бюджетів, на спеціальному вебпорталі Є-data [6].

Публічні установи, підприємства, органи влади зобов’язані звітувати про всі витрати – від заробітних плат до закупівель товарів і послуг. Громадяни, журналісти, активісти та представники бізнесу мають змогу в режимі онлайн переглядати, як витрачаються бюджетні кошти, що забезпечує постійний громадський контроль. Така відкритість значно ускладнює реалізацію корупційних схем, оскільки кожна операція стає потенційним об’єктом пильного нагляду з боку суспільства. Цей механізм підвищує відповідальність посадових осіб за прийняття фінансових рішень та слугує превентивним бар’єром проти зловживань.

До інших важливих антикорупційних актів належить Закон України «Про очищення влади» (люстраційний закон), ухвалений у 2014 році. Він встановлює правові засади для тимчасового обмеження в доступі до державної служби осіб, які були причетні до порушень прав людини або сприяли узурпації влади в минулому. Хоча реалізація цього закону супроводжувалася певними труднощами, він відіграв важливу роль у формуванні нових етичних стандартів у системі публічного управління та став важливим елементом очищення державного апарату від потенційно корумпованих кадрів [11].

Також слід згадати Закон України «Про доступ до публічної інформації», який забезпечує один із ключових механізмів демократичного контролю над владою. Закон гарантує кожному громадянину право отримувати інформацію про діяльність органів влади, державні рішення, розподіл коштів, публічні контракти тощо. Прозорість і відкритість влади, закладені цим законом, є запорукою формування атмосфери нетерпимості до корупції та підзвітності управлінських структур [7].

У підсумку, Конституція України містить низку положень, які створюють основоположне правове підґрунтя для побудови ефективної антикорупційної системи. Хоча прямі антикорупційні норми в Основному Законі відсутні, закріплені принципи законності, підзвітності влади, участі громадян у державному управлінні та верховенства права є фундаментальними орієнтирами, на яких повинні ґрунтуватися всі спеціалізовані закони та нормативно-правові акти у сфері протидії корупції. Реалізація цих конституційних норм на практиці має стати ключовим пріоритетом державної політики у боротьбі з корупцією та зміцненні правової держави в Україні. Закон України «Про запобігання корупції» є наріжним каменем антикорупційної політики держави. Він формує цілісну нормативну базу для запобігання корупційним ризикам у публічному управлінні, встановлює правила доброчесної поведінки для службовців та забезпечує інституційні механізми превентивного контролю. Його ефективна реалізація є критично важливою передумовою для подолання корупції як

системного явища, а також для підвищення довіри громадян до органів державної влади та утвердження принципів відкритості, прозорості і справедливості в державному управлінні.

Антикорупційні положення Кримінального кодексу України є основним елементом правового механізму притягнення до відповідальності осіб, які вчиняють корупційні злочини. Вони забезпечують правову основу для покарання зловживань у публічній сфері, надають інструменти правоохоронним органам для виявлення і розслідування злочинів та формують систему правового стримування. Проте ефективність цих норм безпосередньо залежить від здатності судової та правоохоронної системи застосовувати їх неупереджено, послідовно та незалежно від політичного тиску. У цьому контексті подальший розвиток кримінального антикорупційного законодавства має супроводжуватися реформами інституційного характеру, спрямованими на зміцнення правової держави в Україні.

У сукупності всі ці нормативно-правові акти створюють комплексну антикорупційну інфраструктуру, що охоплює як інституційну, так і інформаційну площину боротьби з корупцією. Вони забезпечують не лише виявлення та покарання корупційних злочинів, але й створюють умови для превентивної протидії цьому явищу. Реалізація положень таких законів є важливим кроком на шляху до формування відкритої, підзвітної та ефективної системи публічного управління в Україні, яка відповідає європейським стандартам доброчесності та прозорості.

2.2. Інституційний механізм боротьби з корупцією

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) є одним із ключових органів у системі запобігання та протидії корупції в Україні. Його створення стало відповіддю на потребу реформувати антикорупційну політику відповідно до європейських стандартів і забезпечити ефективний інституційний

механізм превенції корупційних проявів. НАЗК є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що функціонує відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» та виконує переважно контрольні, аналітичні, методологічні та координаційні функції.

Однією з головних функцій НАЗК є організація та здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства посадовими особами, державними службовцями та іншими суб'єктами, на яких поширюється дія Закону. Центральним інструментом такого контролю стала система електронного декларування. НАЗК відповідає за адміністрування Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, проводить перевірки поданих декларацій, здійснює моніторинг способу життя декларантів і виявляє факти можливого незаконного збагачення або конфлікту інтересів. Важливою частиною діяльності НАЗК є моніторинг та врегулювання конфлікту інтересів. Агентство розглядає повідомлення про реальні або потенційні конфлікти інтересів, надає відповідні роз'яснення, рекомендації та в разі потреби ініціює застосування дисциплінарної відповідальності до посадовців. Таким чином, НАЗК виконує функцію превентивного нагляду за доброчесністю службовців, забезпечуючи запобігання прийняттю рішень під впливом особистих інтересів, за Скибою В. М. [78, с.59].

Ще одним важливим напрямом роботи НАЗК є контроль за фінансуванням політичних партій. Законодавство покладає на агентство обов'язок здійснювати перевірку фінансової звітності політичних сил, аналізувати джерела їхнього фінансування та виявляти ознаки незаконного або тіньового впливу на політичну діяльність. У цьому контексті НАЗК відіграє надзвичайно важливу роль у зміцненні демократичних інститутів, оскільки прозоре фінансування політичних партій є необхідною умовою чесної виборчої конкуренції та зниження рівня політичної корупції [67, с.62].

До повноважень НАЗК також належить розробка та реалізація Антикорупційної стратегії України. Агентство виступає ініціатором системних реформ у сфері запобігання корупції, проводить аналітичні дослідження, готує проєкти нормативно-правових актів та надає експертні висновки щодо удосконалення законодавчої бази. Крім того, НАЗК здійснює методичне забезпечення діяльності інших державних органів у сфері антикорупційної політики, зокрема шляхом розробки антикорупційних програм для державних установ і органів місцевого самоврядування, за Калєніченко Л. І. [50, с.426].

Особливу увагу НАЗК приділяє освітній та просвітницькій діяльності. Агентство проводить тренінги, публічні заходи, інформаційні кампанії, спрямовані на формування правової культури, підвищення обізнаності населення про антикорупційні інструменти та розвиток нетерпимості до корупційних проявів у суспільстві. Це важлива функція, оскільки боротьба з корупцією передбачає не лише каральні заходи, але й зміцнення доброчесності як морального орієнтиру для державних службовців та громадян загалом.

Окремим аспектом діяльності НАЗК, Крижна В. визначає забезпечення функціонування системи захисту викривачів корупції. Агентство відповідає за розгляд повідомлень про корупційні правопорушення, наданих викривачами, надає їм консультації та координує заходи захисту у разі переслідування чи тиску. Таким чином, НАЗК забезпечує важливий елемент взаємодії громадян із системою антикорупційного правозастосування, створюючи простір для активної участі населення у викритті зловживань [60, с.174].

Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) є спеціалізованим правоохоронним органом, який відіграє ключову роль у розслідуванні корупційних злочинів, особливо тих, що вчиняються вищими посадовими особами держави. Його створення стало відповіддю на запит українського суспільства та міжнародної спільноти щодо формування незалежного, професійного та політично незаангажованого антикорупційного органу. НАБУ функціонує на підставі Закону України «Про Національне антикорупційне бюро

України», ухваленого у 2014 році, який визначає правовий статус, структуру, завдання та основні повноваження цього органу [10].

Основним завданням НАБУ є здійснення досудового розслідування корупційних та пов'язаних з ними кримінальних правопорушень, скоєних вищими посадовими особами – зокрема народними депутатами, міністрами, суддями, високопосадовцями державних підприємств, головами органів місцевого самоврядування тощо. Таким чином, НАБУ спеціалізується саме на розкритті «топкорупції» – найбільш масштабних, резонансних і суспільно небезпечних правопорушень, які до створення цього органу часто залишалися без належного розслідування через політичний тиск або недостатню професійність правоохоронних органів, за Гейко А. О. та Кривицьким Ю. В [32, с.212].

Повноваження НАБУ охоплюють широкий спектр дій у межах кримінального провадження: від збору доказів, проведення оперативно-розшукових заходів, обшуків, затримань і арештів до ініціювання спеціальних слідчих дій. Бюро має право залучати технічні засоби, застосовувати заходи негласного спостереження, проводити контроль за вчиненням злочину з метою документування фактів хабарництва або незаконного збагачення. Важливою функцією є співпраця з міжнародними правоохоронними органами в межах розслідування транснаціональних корупційних схем, що дозволяє НАБУ виявляти незаконні операції з виведення коштів за кордон та активи, приховані в офшорних зонах, за Дякур М. Д. [43, с.192].

Особливу роль у розслідувальній діяльності НАБУ відіграє його взаємодія зі Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою (САП). Саме прокурори САП здійснюють процесуальне керівництво у кримінальних провадженнях НАБУ, погоджують повідомлення про підозру, підтримують обвинувачення в суді та представляють інтереси держави. Така структура дозволяє чітко розмежувати повноваження слідства і прокуратури, забезпечуючи баланс у процесі розслідування та підвищуючи його об'єктивність. НАБУ має також

аналітичні та профілактичні функції, зокрема аналізує ризики та тенденції у сфері корупційної злочинності, вивчає способи вчинення злочинів, а також надає пропозиції щодо вдосконалення законодавства. Це сприяє формуванню системного підходу до боротьби з корупцією, адже лише кримінального переслідування недостатньо – важливо ідентифікувати структурні проблеми, які сприяють виникненню злочинів.

Структура НАБУ передбачає розгалужену мережу підрозділів, зокрема слідчих управлінь, оперативно-технічних відділів, управління внутрішнього контролю та аналітичних підрозділів. У межах своєї діяльності Бюро також здійснює внутрішній контроль для запобігання зловживанням серед власних співробітників, що є проявом доброчесного підходу до організації роботи і відповідає європейським практикам інституційної підзвітності. Одним із важливих аспектів діяльності НАБУ є забезпечення прозорості та публічної комунікації з суспільством. Орган регулярно звітує про результати своєї роботи, публікує статистику розслідувань, інформує про відкриті справи та судові рішення. Це сприяє формуванню довіри до діяльності бюро, підвищує рівень обізнаності громадськості щодо реальних масштабів корупції у вищих ешелонах влади та демонструє готовність держави боротися з цим явищем.

Результати роботи НАБУ, попри складні умови політичного середовища, підтверджують ефективність моделі спеціалізованого антикорупційного органу. Серед досягнень можна відзначити сотні кримінальних проваджень проти високопосадовців, викриття схем розкрадання бюджетних коштів, фіксацію випадків незаконного збагачення, повернення державі мільйонних сум, а також зростаючу кількість вироків у Вищому антикорупційному суді.

Спеціалізована антикорупційна прокуратура є ключовим елементом інституційного механізму боротьби з корупцією в Україні, створеним у межах антикорупційної реформи для посилення ефективності кримінального переслідування топпосадовців за корупційні злочини. САП функціонує як структурний підрозділ Офісу Генерального прокурора, але має особливий

статус, який забезпечує їй відносну автономію, окремий кадровий склад та чітко визначену спеціалізацію. Правові засади діяльності САП закладені у Законах України «Про прокуратуру» та «Про запобігання корупції», а також у відповідних положеннях Кримінального процесуального кодексу України.

Основним завданням Спеціалізованої антикорупційної прокуратури є здійснення процесуального керівництва у кримінальних провадженнях, які розслідуються Національним антикорупційним бюро України (НАБУ), підтримання державного обвинувачення у суді та представництво інтересів держави у справах, пов'язаних із корупційними правопорушеннями. Водночас прокурори САП мають право самостійно ініціювати відкриття кримінальних проваджень, проводити окремі слідчі та процесуальні дії, а також приймати рішення про повідомлення особам про підозру. Таким чином, САП не лише забезпечує процесуальний нагляд, але й виступає активним учасником слідчого процесу, за Д. О. Іщук [49, с.111].

Особливістю САП є її чітка орієнтація на справи високого рівня – злочини, вчинені народними депутатами, міністрами, суддями, керівниками державних підприємств, вищими посадовими особами органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. Це дозволяє зосередити ресурси прокуратури на найбільш небезпечних та резонансних корупційних злочинах, які мають значний суспільний резонанс і безпосередньо впливають на функціонування публічного управління та рівень довіри до держави. САП тісно співпрацює з Національним антикорупційним бюро України, утворюючи з ним єдиний процесуальний комплекс для розслідування топкорупції. Усі кримінальні провадження, що належать до юрисдикції НАБУ, автоматично підпадають під процесуальний нагляд САП. Така взаємодія є критично важливою, оскільки прокурори не лише контролюють законність слідчих дій, а й забезпечують юридичне оформлення доказової бази та представляють її в суді. Скоординована робота слідчих НАБУ та прокурорів САП дозволяє підвищити якість розслідувань, уникнути

процесуальних помилок і забезпечити комплексний підхід до документування корупційних злочинів, за Кондратюк Є.С. та Привиденцевим О. Г. [55, с.139].

Крім НАБУ, САП співпрацює також із Вищим антикорупційним судом, до юрисдикції якого належить розгляд усіх справ, переданих прокурорами САП. У цьому контексті важливою функцією прокуратури є підготовка якісного обвинувального акта, аргументоване представлення позиції сторони обвинувачення в суді та захист інтересів держави в межах судового провадження. Ефективна робота САП безпосередньо впливає на досягнення головної мети антикорупційної політики – притягнення до відповідальності осіб, які зловживають публічними ресурсами, та відновлення справедливості.

Спеціалізована антикорупційна прокуратура також виконує аналітичну та координаційну функції. Прокурори аналізують типові корупційні схеми, розробляють пропозиції щодо удосконалення антикорупційного законодавства, беруть участь у міжвідомчих робочих групах і обговореннях щодо реформування кримінальної юстиції. САП має важливу роль у формуванні системного бачення антикорупційної політики, оскільки накопичує практичний досвід роботи з конкретними кримінальними справами і може впливати на загальний правовий контекст [49, с.113].

З метою забезпечення прозорості своєї діяльності САП регулярно звітує про виконану роботу, публікує аналітичні огляди, статистику справ та інформує громадськість про хід резонансних проваджень. Це сприяє підвищенню рівня суспільної довіри до прокуратури, демонструє відкритість антикорупційної інфраструктури та забезпечує громадський контроль за діяльністю прокурорів.

У 2025 році НАБУ та САП були позбавлені незалежній діяльності підпорядкувавшись Генеральному прокурору, але через політичний резонанс і осуд народу України та в тому ж році повернув попередній рівень незалежності цих органів законопроєктом № 13533.

Вищий антикорупційний суд є ключовим елементом судової вертикалі в системі антикорупційної політики України. Його створення стало логічним

продовженням побудови комплексної антикорупційної інфраструктури, яка охоплює превентивні, слідчі, прокурорські та судові інституції. Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» був ухвалений у 2018 році, а сам суд розпочав роботу у 2019 році. Основна мета його створення – забезпечити неупереджений, незалежний та ефективний розгляд корупційних справ, зокрема тих, що стосуються вищих посадових осіб держави, і таким чином підвищити рівень довіри суспільства до системи правосуддя [5].

Особливість ВАКС полягає в його чіткій спеціалізації. Суд розглядає кримінальні провадження, які розслідуються Національним антикорупційним бюро України та перебувають під процесуальним керівництвом Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. До юрисдикції ВАКС належать справи щодо хабарництва, зловживання владою, незаконного збагачення, службових підроблень та інших тяжких корупційних злочинів, які вчиняються високопосадовцями – народними депутатами, міністрами, суддями, керівниками держпідприємств тощо. Така вузька спеціалізація дозволяє суддям ВАКС глибоко розуміти специфіку корупційної злочинності та забезпечувати високий професійний рівень правосуддя [16, с.288].

Процедура добору суддів до ВАКС була побудована з урахуванням принципу доброчесності, професіоналізму та прозорості. На відміну від загальних судів, у процесі добору суддів до ВАКС активну участь брали міжнародні експерти, які входили до складу Громадської ради міжнародних експертів. Такий підхід дозволив мінімізувати ризики політичного впливу та відібрати суддів з бездоганною репутацією. Це рішення стало унікальним для української судової системи та заклало новий стандарт відбору суддів у майбутньому, за Кондричем В. В. [56, с.111-112].

У межах своєї діяльності ВАКС здійснює розгляд справ у суді першої інстанції, а також має власну апеляційну палату, яка розглядає оскарження рішень, прийнятих у першій інстанції. Така внутрішня двоінстанційна структура дає змогу забезпечити оперативність судового процесу та зменшити

навантаження на загальні суди. Апеляційна палата ВАКС є окремим підрозділом, судді якого також проходили спеціалізований добір і мають відповідну антикорупційну спеціалізацію, за Громико Ю.А., Кривицьким Ю. В. [36, с.226].

Особливу увагу у діяльності ВАКС приділено швидкому, об'єктивному та відкритому розгляду справ. Суд практикує активне використання публічних судових засідань, оприлюднення вироків та забезпечення доступу громадськості до інформації про хід процесів. Це сприяє формуванню суспільної довіри та забезпечує відкритість правосуддя. У публічному доступі перебувають також тексти судових рішень, що дозволяє здійснювати незалежний моніторинг антикорупційного правосуддя.

Важливою характеристикою роботи ВАКС є винесення вироків у справжніх резонансних справах, які раніше роками залишалися без належного судового розгляду. Результати його роботи вже можна оцінити за кількістю рішень, якими було засуджено посадовців різного рівня, включаючи депутатів, суддів, керівників державних підприємств. Така практика поступово формує нову правову реальність, у якій навіть високопосадові особи можуть бути реально притягнуті до відповідальності. Важливо, що ВАКС демонструє прецедентну роль у встановленні стандартів правозастосування у справах про корупцію, зокрема щодо доведення незаконного збагачення, конфлікту інтересів або зловживання повноваженнями, за Блошкіною О. О. [21, с.916].

Разом із НАБУ та САП Вищий антикорупційний суд утворює завершену процесуальну вертикаль, яка охоплює повний цикл антикорупційного правозастосування – від розслідування до судового вироку. Така структура дозволяє зосередити антикорупційні зусилля у межах спеціалізованих органів, що забезпечує ефективність, фаховість і зниження впливу зовнішніх чинників на процес ухвалення рішень. У практичному вимірі це означає прискорення судових процесів, зменшення кількості зловживань процесуальними правами та підвищення неминучості покарання за корупційні злочини.

Загалом, роль НАЗК у системі публічного управління є стратегічною, адже цей орган не лише реалізує окремі антикорупційні заходи, а й формує загальну логіку національної антикорупційної політики. Його діяльність є прикладом переходу від репресивної моделі боротьби з корупцією до системного, превентивного підходу, який охоплює як правове регулювання, так і зміну управлінських практик та етичних стандартів. Ефективне функціонування НАЗК є запорукою поступового зниження рівня корупції в Україні та важливим елементом наближення до європейських стандартів доброчесності, відкритості й підзвітності влади. Національне антикорупційне бюро України є невід'ємною складовою антикорупційної інфраструктури держави. Його діяльність орієнтована на викриття найбільш небезпечних та системних корупційних практик, притягнення до відповідальності осіб, які тривалий час залишалися недоторканними, а також на зміцнення правової держави та суспільної справедливості. Повноцінне функціонування НАБУ у взаємодії з іншими антикорупційними органами забезпечує практичну реалізацію принципу невідворотності покарання та закладає підґрунтя для поступової трансформації державного управління у прозору й доброчесну систему.

Спеціалізована антикорупційна прокуратура є важливою ланкою у вертикалі антикорупційного правозастосування. Її функції не обмежуються лише процесуальним наглядом – САП є активним учасником розслідування корупційних злочинів, партнером НАБУ, представником держави в суді та аналітичним центром, що впливає на розвиток кримінального та антикорупційного законодавства. Без ефективної та незалежної діяльності САП система боротьби з корупцією не може бути повноцінною, адже саме цей орган забезпечує завершальний етап – правове переслідування і доведення провини осіб, які зловживають владою та порушують принципи доброчесності у публічному секторі. Вищий антикорупційний суд виконує критично важливу функцію у системі протидії корупції. Його незалежність, спеціалізація, високі стандарти добору суддів та публічність процесу є запорукою формування

справедливого правосуддя щодо корупційних правопорушень. Функціонування ВАКС є не лише інструментом покарання за корупцію, але й важливим символом перетворення української держави на правову, підзвітну та доброчесну. У довгостроковій перспективі саме результативність і авторитет цього суду можуть стати вирішальними чинниками для зменшення рівня корупції та формування нової культури відповідальності у публічному секторі.

2.3. Антикорупційні стратегії та програми

Державна антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки є ключовим програмним документом, який визначає загальний напрямок розвитку антикорупційної політики в Україні на середньострокову перспективу. Її прийняття стало відповіддю на потребу системного підходу до подолання корупції як комплексного явища, що пронизує всі сфери суспільного життя та публічного управління. Ця стратегія не лише окреслює основні проблеми у сфері запобігання корупції, а й пропонує конкретні шляхи їх вирішення через реформування законодавства, удосконалення інституційної системи, розвиток механізмів контролю та просування принципів доброчесності [9].

Стратегія ґрунтується на сучасному розумінні корупції як багаторівневої проблеми, що охоплює як дрібні побутові прояви, так і високорівневу політичну та адміністративну корупцію. Водночас документ визначає, що боротьба з корупцією не повинна зводитися виключно до покарання правопорушників – стратегія робить акцент на запобіганні, усуненні корупційних ризиків, підвищенні прозорості процедур у публічному секторі та розвитку доброчесної поведінки серед державних службовців. Однією з центральних ідей Стратегії є принцип «фокусування зусиль на найбільш вразливих сферах». У документі виокремлено низку пріоритетних напрямів, серед яких: публічне адміністрування, судова система, сфера державного управління та місцевого самоврядування, державне майно, земельні відносини, публічні фінанси,

податкове та митне адміністрування. Саме в цих секторах, за аналітичними даними, зосереджена найбільша кількість корупційних ризиків, і тому посилення прозорості та підзвітності тут має стати головною метою державної політики [12].

Особливе місце у Стратегії займає розвиток інституційної спроможності антикорупційних органів – НАБУ, САП, НАЗК, Вищого антикорупційного суду. Документ передбачає комплекс заходів для забезпечення їхньої незалежності, професійного розвитку, належного ресурсного забезпечення та ефективної взаємодії між собою. Водночас стратегія визнає необхідність постійного вдосконалення антикорупційного законодавства, зокрема шляхом усунення прогалин, що дозволяють уникати відповідальності, та гармонізації норм із міжнародними стандартами, насамперед рекомендаціями GRECO та OECD.

Державна антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки також приділяє значну увагу розвитку цифрових інструментів, які мають слугувати запобіжниками для корупції. Йдеться, зокрема, про подальше розширення електронних послуг, автоматизацію адміністративних процедур, впровадження цифрових реєстрів, аналітичних платформ для контролю публічних фінансів і державного майна. Така діджиталізація дозволяє мінімізувати прямий контакт громадянина з чиновником, що суттєво знижує ризик корупційних домовленостей, за Буковською О. А. [24, с.315].

Одним із важливих напрямів Стратегії є посилення механізмів громадського контролю. Документ акцентує на необхідності залучення громадських організацій, журналістів-розслідувачів, аналітичних центрів до процесів нагляду за діяльністю органів влади. Передбачається створення правових умов для безперешкодного доступу до публічної інформації, захисту викривачів корупції та розширення участі громадськості у формуванні та моніторингу антикорупційної політики на всіх рівнях. Саме активна участь суспільства розглядається як ефективний інструмент стримування корупційної

поведінки та засіб зміцнення доброчесної державної служби, за І. Ясінь [95, с.308].

Стратегія передбачає запровадження системи індикаторів і моніторингу виконання, що дозволяє не лише формально звітувати про реалізацію антикорупційних заходів, а й реально оцінювати їх вплив на стан боротьби з корупцією. Це відповідає сучасним підходам до управління на основі результатів та дозволяє оперативно коригувати політику у разі виявлення неефективних інструментів, за Іващенко В.О. [47, с.260].

Особливістю цієї Стратегії є також її відкритість до міжнародного досвіду. Вона прямо орієнтується на стандарти, закладені у міжнародних антикорупційних документах, зокрема Конвенції ООН проти корупції, рекомендаціях GRECO, а також практиках країн Європейського Союзу. Водночас Україна декларує у документі готовність до постійного діалогу з міжнародними партнерами з метою адаптації кращих практик та забезпечення зовнішнього моніторингу реалізації стратегії.

У межах реалізації державної антикорупційної політики важливою складовою є не лише розробка антикорупційних програм, але й системна оцінка їх ефективності. Законодавство України передбачає механізми моніторингу та оцінювання результативності антикорупційних програм, які ухвалюються як на загальнодержавному рівні, так і в органах місцевого самоврядування, міністерствах, державних установах, комунальних підприємствах та інших структурах, що фінансуються з бюджету. Така оцінка дозволяє виявити дієвість заходів, які спрямовані на зниження корупційних ризиків, забезпечити їх адаптацію до реальних умов та усунути неефективні підходи до запобігання корупції.

Ключову роль у процесі оцінки ефективності антикорупційних програм НАЗК. Відповідно до ЗУ «Про запобігання корупції», саме НАЗК здійснює затвердження типових антикорупційних програм для органів влади, надає методичні рекомендації щодо їх структури та змісту, а також проводить аналіз

поданих програм і звітів про їх виконання. Агентство уповноважене здійснювати як формальну перевірку на відповідність вимогам закону, так і змістовну оцінку – наскільки конкретні заходи антикорупційних програм спрямовані на запобігання реальним ризикам, виявленим під час внутрішнього оцінювання в установі.

Законодавчо закріплено, що кожен державний орган або орган місцевого самоврядування зобов'язаний мати власну антикорупційну програму, якщо він є розпорядником публічних коштів або бере участь у регулюванні економічних процесів. У програмі має бути чітко визначено перелік корупційних ризиків, які властиві саме цій установі, та заходи, спрямовані на їх нейтралізацію. Оцінка ефективності в цьому контексті полягає у виявленні того, чи призвели вжиті заходи до зменшення ймовірності виникнення корупційних правопорушень, чи були усунуті системні прогалини, які сприяють зловживанням, та чи є механізми моніторингу прозорими й контрольованими [91].

Оцінювання ефективності програм проводиться з урахуванням кількох критеріїв: відповідність програми реальним ризикам, якість реалізації запланованих заходів, наявність позитивної динаміки у зниженні випадків порушень, ступінь залучення громадськості та відкритість процесу впровадження програми. Крім того, аналізуються факти порушення строків виконання заходів, поверхневе формальне виконання або відсутність практичного впливу антикорупційних заходів на реальні процеси в установі [89, с.57].

Значна увага в оцінці ефективності приділяється також наявності механізмів внутрішнього контролю, незалежного аудиту, а також прозорості процедур державних закупівель, кадрових рішень і управління публічним майном. Якщо антикорупційна програма не містить конкретних інструментів контролю або не передбачає чіткого розподілу відповідальності, вона розглядається як така, що не здатна впливати на ситуацію з корупційними проявами. Відповідно, НАЗК може повернути програму на доопрацювання,

надати обов’язкові до виконання рекомендації або ініціювати притягнення відповідальних осіб до дисциплінарної відповідальності за неналежне виконання антикорупційного законодавства. Важливою новацією останніх років стало використання електронних інструментів для оцінки ефективності програм, зокрема запровадження аналітичних модулів, які дозволяють збирати, обробляти та узагальнювати інформацію про виконання заходів, бюджетні витрати на антикорупційні заходи та факти виявлених порушень. Такі інструменти дозволяють не лише прискорити оцінку, а й підвищити її об’єктивність і прозорість. Оцінка антикорупційних програм є не лише технічною процедурою, а й потужним інструментом управлінського впливу. Вона дозволяє не просто констатувати факт виконання заходів, а глибоко аналізувати їх ефективність, доцільність і вплив на систему управління загалом. Більше того, ефективні антикорупційні програми стають частиною більш широкого процесу зміцнення інституційної доброчесності та підвищення довіри громадян до влади.

Одним із ключових принципів сучасної антикорупційної політики є активне залучення громадянського суспільства до процесів виявлення, запобігання та протидії корупції. Законодавча база України поступово трансформується у напрямі посилення партнерства між державними органами та інститутами громадянського суспільства, визнаючи їхню роль не як пасивного спостерігача, а як рівноправного учасника антикорупційного процесу. Таке партнерство ґрунтується на принципах відкритості, прозорості, підзвітності та участі, які забезпечують постійний двосторонній зв’язок між владою і громадянами.

Правові підвалини такої взаємодії закладені в низці нормативно-правових актів, серед яких важливе місце займають Закон України «Про запобігання корупції», Закон України «Про доступ до публічної інформації», Закон України «Про громадські об’єднання», а також положення Державної антикорупційної стратегії. У сукупності ці документи створюють правовий механізм, який забезпечує можливість для громадян, громадських організацій, журналістів-

розслідувачів та аналітичних центрів впливати на процеси прийняття рішень, здійснювати незалежний моніторинг влади та ініціювати публічне обговорення проблем боротьби з корупцією.

Одним із найдієвіших інструментів взаємодії є забезпечення доступу до публічної інформації. Закон України «Про доступ до публічної інформації» гарантує кожному громадянину право отримувати інформацію про діяльність органів влади, використання бюджетних коштів, проведення публічних закупівель, кадрові рішення, укладені договори та інші аспекти функціонування публічного сектору. Така прозорість дозволяє не лише контролювати дії державних органів, але й швидко виявляти факти можливих зловживань та втручатись у випадку порушення норм доброчесності [7].

Іншим важливим напрямом є участь громадськості у розробці та моніторингу антикорупційних програм і стратегій. Закон «Про запобігання корупції» прямо передбачає, що органи влади мають проводити публічні консультації при формуванні антикорупційних документів. Це означає, що представники громадських організацій можуть подавати свої пропозиції, аналізувати програми на предмет реалістичності та впливу, брати участь у наглядових радах чи антикорупційних комісіях. Таке залучення значно підвищує якість стратегічного планування та сприяє врахуванню потреб і очікувань суспільства [8].

Важливу роль у правовому полі взаємодії відіграє також інститут викривачів корупції. Як вже було описано вище, законодавство України, зокрема Закон «Про запобігання корупції», гарантує захист особам, які повідомляють про корупційні правопорушення. Громадяни, які викривають незаконну діяльність посадових осіб, мають право на конфіденційність, державний захист, а в окремих випадках – на фінансову винагороду. Цей інструмент є надзвичайно важливим для залучення суспільства до антикорупційної діяльності, адже створює безпечне середовище для відкритого викриття корупційних схем без страху перед переслідуванням.

У сфері моніторингу публічних фінансів громадські організації активно використовують інструменти відкритих даних, зокрема електронну систему державних закупівель ProZorro, портал Є-data, реєстр декларацій посадових осіб тощо. Завдяки доступу до цих платформ, аналітики можуть проводити аудит державних витрат, виявляти ризикові транзакції, моніторити майнові статки чиновників і публічно висвітлювати виявлені порушення. Законодавство підтримує таку практику, заохочуючи громадську участь у контролі за бюджетною дисципліною, за Абдуллаєвим В. А. [13, с.8].

Також законом передбачено створення громадських рад при державних органах, які мають дорадчі функції, беруть участь у формуванні кадрової політики, оцінюють роботу установ та сприяють впровадженню етичних стандартів. Участь представників громадянського суспільства в таких радах дозволяє забезпечити баланс між інтересами держави і суспільства, уникати одностороннього прийняття рішень та сприяти більшій прозорості у внутрішній політиці органів влади. Громадські організації також активно залучаються до антикорупційної освіти та просвітницької діяльності, що знаходить своє нормативне обґрунтування у Державній антикорупційній стратегії. Йдеться про проведення тренінгів, семінарів, інформаційних кампаній, створення антикорупційних курсів для школярів, студентів, державних службовців. Такі ініціативи сприяють підвищенню правової культури, формуванню громадянської відповідальності та нетерпимості до корупції як соціально-негативного явища [84, с.209].

Моніторинг виконання антикорупційних заходів є невід’ємною частиною загальної стратегії запобігання та протидії корупції в Україні. Його роль полягає в тому, щоб забезпечити системну оцінку ефективності реалізації антикорупційних програм, законодавчих актів, інституційних рішень і заходів, які впроваджуються на рівні центральних і місцевих органів влади. Такий моніторинг не лише дозволяє фіксувати формальне виконання планів чи стратегій, а й дає змогу оцінити реальний вплив антикорупційної політики на

зменшення корупційних ризиків та зміцнення доброчесності в публічному управлінні.

Правові підстави для здійснення моніторингу визначені низкою нормативно-правових актів, зокрема Законом України «Про запобігання корупції», Державною антикорупційною стратегією на 2021–2025 роки, типовими положеннями про антикорупційні програми та відповідними урядовими постановами. Координуючу роль у цьому процесі виконує Національне агентство з питань запобігання корупції, яке розробляє методичні рекомендації, проводить аналіз поданої інформації, організовує систематичний збір та узагальнення даних щодо впроваджених антикорупційних заходів.

Моніторинг виконує як оцінювальну, так і регулюючу функцію. З одного боку, він дозволяє проаналізувати, які заходи були виконані якісно та вчасно, а які залишилися декларативними або не мали жодного впливу на практику. З іншого боку, за результатами моніторингу розробляються нові рекомендації, вносяться корективи до чинних програм, уточнюються цілі та визначаються пріоритети антикорупційної політики. Таким чином, моніторинг є не лише інструментом звітності, а й важливим джерелом зворотного зв’язку для системного вдосконалення політики.

Система моніторингу охоплює усі рівні публічного управління – від центральних органів виконавчої влади до місцевих адміністрацій, державних підприємств, установ та органів місцевого самоврядування. Кожен суб’єкт, який впроваджує антикорупційну програму, зобов’язаний періодично звітувати про стан її виконання, надавати кількісні та якісні показники, підтверджуючі документи та результати аудиту. Ці звіти передаються до НАЗК для аналізу та формування загальної картини реалізації антикорупційної політики в державі. Особливу увагу під час моніторингу приділяють індикаторам ефективності. Вони можуть включати зменшення кількості виявлених корупційних правопорушень, зниження рівня конфлікту інтересів, підвищення якості державних послуг, скорочення тривалості процедур, підвищення довіри

громадян до інституцій тощо. Такі показники дають змогу оцінити не лише формальне виконання планів, а й те, наскільки ці заходи змінили управлінську практику та реальні умови роботи у державних установах [87, с.5].

Моніторинг також передбачає аналіз ризиків, які залишаються або виникають у ході реалізації антикорупційних заходів. Якщо виявляється, що запроваджені механізми не усунули або навіть посилили корупційні ризики, відповідні заходи визнаються неефективними, а установа має обов'язок переглянути свою політику. У цьому контексті моніторинг виступає також як інструмент раннього виявлення потенційних загроз, що дозволяє оперативно реагувати на зміни в організаційному середовищі. Важливою особливістю української моделі моніторингу є відкритість процесу для громадянського суспільства. Громадські організації, аналітичні центри та журналісти можуть брати участь у незалежному спостереженні за виконанням антикорупційних заходів, аналізувати офіційні звіти, проводити власні дослідження та оприлюднювати результати громадського аудиту. Це дозволяє не лише підвищити об'єктивність оцінки, а й зміцнити громадський контроль як важливий чинник стримування корупції. Також включає підготовку узагальнених національних звітів, які презентуються на рівні уряду, парламенту та міжнародних партнерів. Такі документи є не лише елементом внутрішнього управління, а й демонстрацією політичної волі до боротьби з корупцією перед світовою спільнотою. У цьому контексті важливо забезпечити не лише регулярність, а й якість таких звітів, їх відповідність міжнародним стандартам прозорості, обґрунтованості та достовірності даних.

Саме тому, Державна антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки є не просто декларативним документом, а комплексною дорожньою картою, яка задає вектор розвитку національної антикорупційної політики. Її реалізація має сприяти створенню ефективної, прозорої та підзвітної системи публічного управління, зменшенню рівня корупції, підвищенню довіри громадян до влади та поступовому наближенню України до стандартів правової держави. Водночас

успіх цієї стратегії значною мірою залежатиме від політичної волі, узгодженості дій усіх гілок влади та реальної підтримки з боку громадянського суспільства. Оцінка ефективності антикорупційних програм на різних рівнях влади є важливою складовою не лише у межах виконання формальних зобов'язань, а й у контексті реального протидії корупції. Вона забезпечує зворотний зв'язок, дозволяє виявити слабкі місця в системі управління, актуалізувати нові ризики та удосконалити механізми запобігання корупційним проявам. У результаті такий підхід сприяє не лише зміцненню правової системи, а й поступовому перетворенню публічного управління в Україні на більш прозоре, доброчесне та орієнтоване на інтереси громадян.

Сучасне українське законодавство формує чітку правову модель взаємодії між державою та громадянським суспільством у сфері протидії корупції. Ця модель ґрунтується на відкритості державних процесів, участі громадськості у прийнятті рішень, захисті прав викривачів, розширенні доступу до інформації та розвитку інституцій громадського контролю. Саме через таку взаємодію можливо досягти справжньої системної зміни, оскільки лише за умови активної громадянської участі можна створити стійке середовище доброчесності, де корупція не лише карається, але й запобігається ще на етапі прийняття управлінських рішень. Отже, моніторинг виконання антикорупційних заходів – це не механічна процедура перевірки, а важливий стратегічний інструмент управління антикорупційною політикою. Він дозволяє не лише оцінити досягнення у сфері боротьби з корупцією, а й виявити прогалини, адаптувати підходи до нових викликів і сформувати ефективну, дієву систему публічного управління.

РОЗДІЛ 3
ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

3.1. Напрями реформування законодавства

Успішна протидія корупції в системі публічного управління неможлива без наявності чіткої, послідовної та ефективної законодавчої бази, яка забезпечує не лише покарання за вже вчинені корупційні правопорушення, але й створює умови для запобігання їм на ранніх етапах. У цьому контексті вдосконалення нормативно-правових актів є однією з найважливіших передумов формування результативної антикорупційної політики. Законодавча база повинна відповідати не лише внутрішнім потребам суспільства, а й бути гармонізованою із загальноєвропейськими стандартами доброчесності, прозорості та верховенства права.

Попри те, що в Україні вже сформовано комплексне антикорупційне законодавство, включаючи спеціалізовані закони та положення Кримінального кодексу, чинна нормативно-правова система все ще потребує значного оновлення та удосконалення. Однією з ключових проблем залишається недостатня узгодженість між окремими правовими актами, що призводить до суперечливого правозастосування, неоднозначного тлумачення норм та створює

правову невизначеність для суб’єктів публічного управління. Унаслідок цього навіть ефективні антикорупційні інструменти можуть втрачати свою дієвість на практиці. Особливої уваги потребує питання посилення відповідальності за корупційні правопорушення. У багатьох випадках передбачені санкції є або занадто м’якими, або допускають можливість уникнення реального покарання через процесуальні лазівки. Необхідно переглянути санкційний блок Кримінального кодексу України з урахуванням практики Вищого антикорупційного суду, а також удосконалити правові механізми конфіскації незаконно здобутого майна, зокрема шляхом розвитку інструментів цивільної конфіскації, яка дозволяє державі повертати активи навіть без вироку у кримінальній справі за умови підтвердження їх незаконного походження.

Також важливо забезпечити стале функціонування електронних інструментів запобігання корупції, які передбачені законом, але на практиці часто стикаються з технічними та нормативними перешкодами. Ідеться насамперед про електронне декларування, відкритість публічних даних, цифровізацію державних послуг. Для цього необхідно ухвалити зміни до законодавства, які усунуть надмірні бюрократичні процедури, уточнять повноваження відповідальних органів і встановлять відповідальність за саботаж або фальсифікацію інформації в електронних системах.

Окремим напрямом удосконалення законодавчої бази має стати гармонізація норм із міжнародними стандартами. Україна є учасницею ряду міжнародних документів у сфері антикорупційної політики, зокрема Конвенції ООН проти корупції, рекомендацій GRECO та OECD. Законодавчі зміни мають забезпечити виконання зобов’язань, передбачених цими документами, а також відповідати критеріям євроінтеграційного курсу держави. Зокрема, це стосується прозорості фінансування політичних партій, доступу громадськості до інформації про статки публічних осіб, обмеження конфлікту інтересів та захисту викривачів. Крім того, законодавча база має передбачати ефективні механізми громадського контролю. Для цього необхідно розширити нормативні підстави

участі громадськості у процесах оцінки антикорупційної політики, надати громадським організаціям ширші повноваження у наглядових радах, спостережних комісіях та консультаційно-дорадчих органах. Законодавство повинно гарантувати належний рівень інституційного захисту такої участі, включаючи запобігання переслідуванням за критику влади та антикорупційну активність.

Не менш важливим аспектом є вдосконалення законодавства щодо внутрішнього контролю в державних органах та підприємствах. Необхідно запровадити уніфіковані вимоги до антикорупційних політик у державному секторі, стандарти внутрішнього аудиту, незалежного оцінювання корупційних ризиків, а також чіткі процедури реагування на виявлені порушення. Законодавство має закріпити обов'язковість таких процедур, а також встановити персональну відповідальність керівників установ за їх впровадження.

Одним із ключових напрямів удосконалення антикорупційної політики в Україні є посилення відповідальності за вчинення корупційних злочинів. В умовах, коли корупція перетворилася на системне явище, що гальмує розвиток держави, підриває авторитет інституцій влади та знижує довіру громадян до правової системи, підвищення рівня невідворотності покарання постає як необхідна передумова ефективного функціонування публічного управління. Відповідальність за корупційні правопорушення повинна бути адекватною рівню суспільної небезпеки, забезпечувати стримувальний ефект і слугувати превентивним механізмом, що унеможливлює повторне вчинення подібних дій. Нині в Україні існує цілий комплекс норм, які передбачають як кримінальну, так і адміністративну відповідальність за корупційні правопорушення. Однак практика правозастосування свідчить про наявність проблем у реалізації цих положень, зокрема у вигляді м'яких покарань, затягування слідства та судових розглядів, або ж уникнення відповідальності через процесуальні прогалини. Такі недоліки нівелюють саму ідею справедливого правосуддя та сприяють

формуванню атмосфери безкарності, яка є живильним середовищем для подальшого поширення корупції.

Посилення відповідальності має охоплювати не лише збільшення термінів покарання чи розмірів штрафів, але й удосконалення механізмів доказування, спрощення процедури притягнення до відповідальності, а також забезпечення невідворотності покарання. Йдеться про необхідність конкретизації складів корупційних злочинів у Кримінальному кодексі України, уточнення кваліфікуючих ознак, а також гармонізацію кримінальних норм із реаліями сучасного публічного управління. Важливо також забезпечити законодавче закріплення обов'язковості конфіскації незаконно набутих активів у разі винесення обвинувального вироку, що стане додатковим стримувальним чинником для осіб, які мають намір використовувати своє службове становище у власних інтересах.

Крім цього, ефективна реалізація політики посилення відповідальності передбачає створення умов для уникнення вибірковості правосуддя. Ситуації, коли високопосадовці уникали покарання навіть за очевидні факти корупції, лише посилювали суспільне розчарування та девальвували поняття справедливості. Тому принциповим завданням є забезпечення однакового підходу до всіх суб'єктів правопорушення – незалежно від посади, політичного впливу чи партійної приналежності. У цьому контексті важливо забезпечити незалежність антикорупційних судів, прокуратури та слідчих органів від зовнішнього тиску. Важливою складовою посилення відповідальності є також активізація інституту цивільної конфіскації активів. Такий підхід дозволяє притягувати до відповідальності осіб, чиї статки не мають підтвердженого законного походження, навіть без прямої кримінальної кваліфікації дій, якщо є достатні докази незаконного збагачення. Це особливо актуально у випадках, коли складно довести намір або вину за класичними ознаками кримінального правопорушення, але вочевидь простежується непропорційність між доходами та наявним майном публічної особи.

Не менш важливим напрямом є розширення кола осіб, на яких поширюється антикорупційна юрисдикція. Йдеться, зокрема, про включення до кола суб'єктів підвищеної відповідальності не лише службових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування, а й керівників державних підприємств, членів наглядових рад, посадових осіб державних корпорацій, установ та організацій, які фактично здійснюють управлінські функції та мають доступ до розпорядження публічними ресурсами. Розширення цього переліку є логічним кроком, оскільки корупційні прояви дедалі частіше виникають у так званому «квазідержавному секторі», де формально немає статусу державного службовця, але реальні повноваження дозволяють здійснювати вплив на прийняття рішень та розподіл державних коштів.

Крім того, вдосконалення правового механізму притягнення до відповідальності передбачає посилення інституційного супроводу розслідувань. Це означає необхідність зміцнення кадрового та технічного потенціалу антикорупційних органів, підвищення їх автономності, покращення координації між НАБУ, САП, НАЗК та Вищим антикорупційним судом. Тільки за умови чітко скоординованої роботи всього антикорупційного механізму можливо досягти ефективного правозастосування, в тому числі й у сфері відповідальності за корупційні злочини.

Окремої уваги заслуговує питання забезпечення балансу між суворістю покарання та дотриманням стандартів прав людини. Посилення відповідальності не повинно перетворюватися на репресивний інструмент, а має відповідати принципам правової визначеності, справедливості та презумпції невинуватості. Законодавець повинен передбачати запобіжники від зловживання антикорупційним правом, аби уникнути ситуацій, коли кримінальне переслідування використовується з політичною чи економічною метою.

У контексті формування ефективної антикорупційної політики особливе значення набуває інститут захисту викривачів корупції. Викривачі є важливою ланкою у виявленні корупційних правопорушень, оскільки саме вони,

перебуваючи всередині організацій або маючи прямий доступ до інформації про протиправні дії, здатні першими повідомити про факти зловживань. Без дієвого механізму захисту таких осіб викривачі залишаються вразливими перед репресіями, дискримінацією або переслідуванням з боку керівництва чи інших зацікавлених осіб, що стримує їх від проявів громадянської активності. Законодавче визнання ролі викривачів корупції в Україні отримало формалізацію у Законі України «Про запобігання корупції», де визначено основні гарантії захисту таких осіб. Проте, попри прогресивний характер відповідних положень, на практиці виявляються значні труднощі щодо забезпечення реального захисту викривачів, що зумовлює потребу в подальшому розширенні та вдосконаленні відповідних механізмів.

Одним із ключових аспектів розширення механізмів захисту викривачів є забезпечення ефективної правової охорони від будь-яких форм переслідування, включаючи звільнення з роботи, пониження в посаді, погіршення умов праці, дискримінацію чи цькування (мобінг). Необхідно забезпечити належні процесуальні гарантії, які дозволяють викривачу оперативно звертатися до суду або спеціальних органів захисту, отримувати тимчасовий правовий захист, відновлення на посаді або компенсацію завданої шкоди у разі встановлення фактів незаконного впливу. Також надзвичайно важливою складовою захисту є гарантії конфіденційності або анонімності. У багатьох випадках саме страх викриття особи зупиняє громадян від повідомлення про корупцію. Тому необхідно вдосконалювати технічні та правові механізми збереження анонімності викривачів. Доцільним є створення спеціальних незалежних каналів комунікації, через які можна повідомляти про корупційні факти без ризику бути ідентифікованим, а також забезпечення контролю над тим, щоб службова інформація про викривачів не передавалася третім особам [18, с.35].

Не менш актуальним є запровадження системи матеріального стимулювання викривачів. Досвід розвинених країн свідчить про ефективність механізмів фінансової винагороди у випадках, коли викривач допомагає державі

попередити або виявити значні корупційні правопорушення, що спричинили чи могли спричинити втрати для бюджету. Впровадження таких стимулів в українську практику потребує детального нормативного врегулювання щодо розміру, джерела фінансування та порядку виплат, а також механізмів уникнення зловживань з боку недобросовісних заявників. Важливо також передбачити психологічну та соціальну підтримку викривачів, оскільки їх участь у розкритті корупції часто супроводжується значним стресом, соціальною ізоляцією або втратою репутації. Законодавство має враховувати ці аспекти та передбачати можливість надання психологічної допомоги, консультаційної підтримки, а у разі необхідності – програм працевлаштування або професійної перекваліфікації для осіб, які були змушені залишити попереднє місце роботи через повідомлення про корупцію [19, с.225].

Необхідною складовою розширення механізмів захисту викривачів є зміцнення інституційної спроможності органів, що здійснюють захист таких осіб. Передусім ідеться про Національне агентство з питань запобігання корупції, яке повинно мати відповідні ресурси, повноваження та спеціалізовані підрозділи для ефективного реагування на порушення прав викривачів. Також варто розглядати створення окремого незалежного органу чи омбудсмана з питань захисту викривачів, який би діяв автономно від системи виконавчої влади та забезпечував неупереджене розслідування відповідних скарг. Крім правових і організаційних механізмів, важливо сформувати культуру поваги до інституту викривачів як суспільно значущого елементу демократичного устрою. Це передбачає проведення інформаційно-просвітницьких кампаній, спрямованих на подолання стереотипів щодо «доносщиків» і формування громадського уявлення про викривачів як захисників публічного інтересу. У межах цього напрямку доцільно включити питання антикорупційної етики та ролі викривачів до навчальних програм для держслужбовців, студентів юридичних факультетів та інших категорій громадян.

Система електронного декларування є одним із ключових інструментів забезпечення прозорості в публічному управлінні та запобігання корупції. Вона дозволяє здійснювати громадський і державний контроль за статками посадових осіб, зіставляти їхні доходи з рівнем майнових активів, виявляти можливі ознаки незаконного збагачення та конфлікту інтересів. Впровадження електронного декларування в Україні стало важливим досягненням антикорупційної реформи та відповіддю на суспільний запит щодо підзвітності влади. Однак, попри значний прогрес, ця система потребує подальшого вдосконалення як у нормативному, так і в технічному вимірах. Однією з основних проблем у функціонуванні електронного декларування залишається недостатня ефективність перевірки поданих декларацій. Чинна система часто стикається з перевантаженням, коли величезна кількість декларацій потребує одночасного аналізу, що унеможливлює оперативне виявлення порушень. Удосконалення механізму має передбачати впровадження більш ефективних алгоритмів автоматизованої перевірки, які дозволяють здійснювати первинний аналіз на відповідність задекларованих даних з інформацією з державних реєстрів, банківських баз даних, реєстрів прав власності та інших джерел. Це дозволить значно пришвидшити процес моніторингу та вивільнити ресурси НАЗК для глибших перевірок потенційно ризикових декларацій [44, с.217].

Також важливо вдосконалити критерії ризик-орієнтованого підходу до перевірки декларацій. Національне агентство з питань запобігання корупції має зосереджувати увагу на посадовцях із підвищеним рівнем доступу до бюджетних ресурсів, регуляторних повноважень або впливу на кадрову політику. Такий підхід дозволяє ефективніше розподіляти зусилля, зосереджуючись на ділянках, де корупційні ризики є найбільш значущими. Доцільно також посилити повноваження НАЗК у частині отримання інформації з додаткових джерел та оперативного обміну даними з іншими державними органами, зокрема Державною податковою службою, митницею, правоохоронними органами.

Особливої уваги потребує вдосконалення нормативного регулювання щодо відповідальності за недостовірні або неповні відомості в деклараціях. На практиці виявлені численні випадки, коли подання неправдивої інформації не тягнуло за собою жодних реальних правових наслідків через складність доведення умислу або прогалини у законодавстві. Потрібно конкретизувати підстави притягнення до відповідальності, визначити розмір санкцій залежно від вартості незадекларованого майна, а також передбачити ефективні процедури доведення порушення, зокрема через презумпцію недоброчесності у випадку необґрунтованих активів [97].

Також важливо удосконалити саму структуру декларацій, зробивши її більш логічною, доступною для заповнення та уніфікованою відповідно до міжнародних стандартів. Спрощення формулювання окремих граф, чітке визначення термінології, усунення неоднозначностей у трактуванні джерел доходів і майнових прав сприятиме зниженню кількості технічних помилок і забезпечить об’єктивніше розуміння реального майнового стану декларантів. Одним із перспективних напрямів розвитку системи електронного декларування є інтеграція її з іншими інформаційними системами держави. Це включає автоматичну звірку з реєстрами нерухомості, транспортних засобів, податкових декларацій, банківських рахунків, корпоративних прав тощо. Така інтеграція дозволить здійснювати не лише формальну перевірку відповідності задекларованих даних, але й виявляти приховані активи, майно, записане на підставних осіб, або інші спроби обходу декларування.

Не менш важливим є забезпечення публічної доступності декларацій та відкритість процесу перевірки. Залучення громадських антикорупційних організацій, журналістів-розслідувачів та незалежних аналітиків до моніторингу задекларованих даних значно підвищує ефективність контролю. Законодавство має закріплювати принцип публічності декларацій як базову гарантію прозорості влади, одночасно зберігаючи баланс між відкритістю і правом на приватність для забезпечення захисту персональних даних. Удосконалення механізмів

електронного декларування передбачає також розширення кола суб'єктів декларування. Доцільно включити до цього переліку не лише класичних посадовців органів влади, а й посадових осіб державних підприємств, членів наглядових рад, радників, консультантів і осіб, що фактично виконують функції держави. Такий підхід унеможливить приховування активів через формальні статуси та забезпечить справжню прозорість у системі публічного управління.

Загалом, вдосконалення законодавчої бази є динамічним та безперервним процесом, що має супроводжуватись глибоким аналізом практики правозастосування, постійним діалогом між державою та громадянським суспільством, а також адаптацією до нових викликів у сфері публічного управління. Тільки за умови постійного оновлення правової основи можна досягти реального прогресу в подоланні корупції, зміцнити довіру до державних інституцій і створити ефективну, доброчесну систему влади. Посилення відповідальності за корупційні злочини є необхідним етапом у формуванні дієвої антикорупційної системи в Україні. Прозоре, справедливе та невідворотне покарання має стати основним фактором стримування корупційної поведінки, що сприятиме зміцненню правопорядку, підвищенню авторитету інституцій влади та утвердженню доброчесності як фундаментального принципу публічного управління. Це також є важливою умовою успішного руху України в напрямку європейської інтеграції, де стандарти правового врядування та підзвітності є незмінними орієнтирами державного розвитку.

Розширення механізмів захисту викривачів корупції має комплексний характер і передбачає вдосконалення законодавчих норм, створення ефективних організаційних процедур, забезпечення правової та соціальної підтримки, а також зміну суспільного ставлення до інституту викривачів. Такий підхід дозволить не лише захистити осіб, які наважуються протидіяти корупції зсередини системи, але й зробити цей інструмент дієвим і сталим елементом національної антикорупційної політики. Вдосконалення системи електронного декларування є критично важливим етапом зміцнення доброчесності у

державному секторі. Це не лише інструмент моніторингу статків посадовців, а й ключова складова превентивної антикорупційної політики, що сприяє формуванню підзвітної влади, мінімізації корупційних ризиків та підвищенню довіри громадян до державних інституцій. Без постійного оновлення, технічного розвитку та нормативного вдосконалення цей інструмент втрачає свою силу, тому його модернізація має бути пріоритетом державної політики на найближчі роки.

3.2. Підвищення ефективності роботи антикорупційних органів

Одним із ключових напрямів удосконалення антикорупційної політики в Україні є оптимізація діяльності спеціалізованих органів, які формують єдиний функціональний ланцюг у боротьбі з корупцією на найвищому рівні – Національного антикорупційного бюро України, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та Вищого антикорупційного суду. Від ефективності, скоординованості та незалежності цих інституцій залежить спроможність держави не лише виявляти корупційні злочини, а й забезпечувати їх якісне розслідування, процесуальний супровід та невідворотність покарання. У процесі становлення ці органи продемонстрували потенціал у протидії політичній та адміністративній корупції, однак наразі існує низка викликів, які потребують системного реагування. Проблеми полягають як у внутрішніх організаційних недоліках, так і в зовнішніх обмеженнях, зокрема політичному тиску, законодавчих колізіях та нестачі ресурсів. Тому оптимізація діяльності НАБУ, САП і ВАКС передбачає не лише технічне вдосконалення, а й глибоку інституційну модернізацію, спрямовану на посилення їхньої функціональної автономії, підвищення результативності та прозорості.

Передусім оптимізація роботи НАБУ повинна включати вдосконалення механізмів кадрової політики та розширення технічної спроможності. Формування професійного кадрового складу на основі конкурсних процедур, із

чіткими критеріями доброчесності та кваліфікації, має стати пріоритетом. Крім того, необхідно забезпечити достатній рівень фінансування для розширення аналітичних підрозділів, підвищення ефективності оперативно-розшукової діяльності та впровадження сучасних технологічних засобів для фіксації доказів і проведення слідчих дій. Важливо також удосконалити внутрішню систему контролю та запобігання зловживанням серед самих співробітників бюро.

У свою чергу, ефективність САП як процесуального партнера НАБУ значною мірою залежить від чіткості розподілу функцій, організаційної автономії та незалежності прокурорів у прийнятті рішень. Для оптимізації роботи Спеціалізованої антикорупційної прокуратури необхідно забезпечити її реальну незалежність від політичного впливу з боку керівництва Офісу Генерального прокурора. Крім того, слід удосконалити процедури взаємодії між САП та НАБУ, запровадивши уніфіковані регламенти комунікації, обміну інформацією, погодження підозр та супроводу справ у суді. Особливої уваги потребує підвищення рівня аналітичної спроможності прокурорів, зокрема через запровадження спеціалізованих тренінгів, розвитку систем правової експертизи та формування єдиної практики ведення антикорупційних проваджень, за М. О. Акімовим [14, с.13].

Вищий антикорупційний суд є фінальною ланкою у системі боротьби з корупцією, і тому оптимізація його роботи має охоплювати як організаційні, так і процедурні аспекти. Важливо забезпечити стабільну кадрову наповненість суду, уникати затягувань у процедурі добору суддів та підтримувати високий рівень незалежності судової гілки влади. Необхідно також удосконалити механізми внутрішньої організації судового процесу: оптимізувати розподіл справ, забезпечити технологічне оснащення залів судових засідань, запровадити електронний документообіг та цифрові інструменти управління процесами. Особливо актуальним є підвищення ефективності апеляційної інстанції ВАКС – для зменшення навантаження та уникнення дублювання функцій [38, с.14].

Оптимізація передбачає також загальну скоординованість дій НАБУ, САП та ВАКС. Доцільним є створення єдиного стратегічного координаційного механізму між цими органами, який дозволяв би оперативно реагувати на виклики, уніфікувати підходи до розслідування і судового розгляду, а також забезпечувати спільну оцінку ефективності антикорупційної практики. Така координація не повинна суперечити незалежності кожного з органів, але має сприяти досягненню єдиної мети – притягнення до відповідальності корумпованих посадовців і зміцнення правової держави, за Д. О. Іщук [48, с.15].

Нарешті, оптимізація роботи антикорупційних інституцій неможлива без належного зовнішнього контролю та публічної підзвітності. Для цього необхідно запровадити ефективні механізми громадського моніторингу діяльності НАБУ, САП і ВАКС, забезпечити регулярне інформування суспільства про результати роботи, публікувати статистичні звіти та аналітичні висновки. Прозорість та відкритість діяльності є найкращим запобіжником проти втрати довіри громадян та міжнародних партнерів, які підтримують антикорупційні зусилля України.

Однією з ключових передумов ефективної реалізації антикорупційної політики є налагоджена та злагоджена взаємодія між антикорупційними органами. У контексті сучасної системи публічного управління в Україні, де боротьба з корупцією є пріоритетом державної політики, саме якісна координація між відповідними інституціями визначає не лише результативність запобіжних та каральних заходів, а й рівень довіри громадян до механізмів правосуддя. За відсутності чіткої та ефективної співпраці між антикорупційними структурами – такими як Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне агентство з питань запобігання корупції та Вищий антикорупційний суд – будь-які законодавчі чи організаційні новації ризикують залишитися малоефективними.

Нині антикорупційні органи в Україні мають чітко розмежовані функції: НАЗК здійснює превентивну політику і контроль за дотриманням антикорупційного законодавства, НАБУ займається досудовим розслідуванням

кримінальних корупційних правопорушень, САП виконує процесуальне керівництво у цих провадженнях, а ВАКС – здійснює судовий розгляд відповідних справ. Однак, попри цю логіку функціонального поділу, проблеми в координації дій між цими органами продовжують залишатися перешкодою для досягнення системної ефективності антикорупційної політики. Зокрема, досі мають місце випадки дублювання повноважень, затримки у передаванні матеріалів справ, різночитання у правових позиціях і неузгодженість у комунікаціях.

Посилення взаємодії між антикорупційними органами має розглядатися як комплексний процес, що включає нормативне, організаційне та технологічне вдосконалення. На рівні нормативного забезпечення необхідно уточнити законодавчі рамки, які регламентують алгоритми співпраці між органами, передбачити чітко визначені строки, процедури та відповідальних осіб за здійснення окремих етапів провадження. Особливо важливо забезпечити інтеграцію внутрішніх регламентів роботи НАБУ, САП і НАЗК у спільну систему управління антикорупційними процесами, що дозволить уникати неузгодженості дій і забезпечити своєчасну реакцію на корупційні виклики [25, с.147].

З організаційного погляду, доцільним є запровадження постійно діючих координаційних майданчиків – спільних робочих груп, міжвідомчих колегій, антикорупційних платформ для обміну інформацією, обговорення спірних питань та узгодження спільних підходів до розслідувань і судових процесів. Такі механізми сприятимуть не лише оперативному реагуванню, а й формуванню спільного бачення антикорупційної стратегії, забезпечать уніфікацію практики та мінімізують ризики розбіжностей у застосуванні законодавства [69, с.42].

Значну роль у зміцненні взаємодії може відіграти розвиток технологічної інфраструктури спільного користування. Йдеться, зокрема, про створення інтегрованих інформаційно-аналітичних систем, які дозволять здійснювати обмін даними між НАЗК, НАБУ, САП, Державною податковою службою,

митними органами, банками та іншими державними структурами в автоматизованому режимі. Така технологічна синхронізація забезпечить пришвидшення доступу до доказової бази, унеможливить приховування інформації та сприятиме формуванню єдиного цифрового простору антикорупційної політики.

Не менш важливим аспектом є уніфікація навчання персоналу та підвищення кваліфікації співробітників антикорупційних органів. Проведення спільних тренінгів, семінарів, симуляцій судових процесів та обміну досвідом між структурами сприятиме поглибленню професійного розуміння спільних завдань, розвитку єдиної правозастосовчої культури та формуванню міжвідомчої довіри. Це особливо актуально в контексті мінімізації конфліктів юрисдикцій та суперечностей у трактуванні норм [22, с.255].

Успішна взаємодія між антикорупційними органами також передбачає створення спільної системи моніторингу та оцінки результативності дій. Запровадження єдиних індикаторів ефективності, спільної звітності та аналітики дозволить комплексно оцінювати вплив усієї антикорупційної інфраструктури, ідентифікувати слабкі місця в системі та коригувати політику на основі доказів. Водночас це сприятиме підвищенню рівня підзвітності органів як перед державою, так і перед суспільством.

Прозорість розслідувань корупційних справ є однією з фундаментальних умов забезпечення довіри громадян до системи правосуддя та ефективного функціонування антикорупційної політики в цілому. У демократичній державі розслідування корупційних правопорушень має здійснюватися не лише професійно та неупереджено, а й у межах такої моделі, яка дозволяє суспільству отримувати об’єктивну інформацію про хід і результати проваджень. У цьому контексті прозорість є не лише інструментом громадського контролю, а й важливим чинником превенції, що стримує зловживання з боку правоохоронних і судових органів та знижує ризики приховування порушень чи прийняття неправомірних рішень. На практиці недостатній рівень публічності у

розслідуванні корупційних справ спричиняє зростання недовіри громадян до антикорупційної інфраструктури, створює передумови для політичних маніпуляцій, а також знижує ефективність боротьби з корупцією як такої. Затягування проваджень, закриття справ без пояснень, обмежений доступ до інформації про резонансні процеси – усе це створює відчуття безкарності, яке демотивує громадян до участі в антикорупційних ініціативах і руйнує суспільне очікування справедливості.

Підвищення рівня прозорості в розслідуваннях потребує комплексного підходу, що має ґрунтуватися як на вдосконаленні нормативно-правової бази, так і на запровадженні ефективних організаційних та технологічних рішень. Одним із ключових аспектів є забезпечення регулярного, структурованого і публічного інформування про перебіг кримінальних проваджень. Це передбачає обов'язок антикорупційних органів – зокрема НАБУ, САП і ВАКС – систематично оприлюднювати офіційні звіти, прес-релізи, статистичні дані про кількість відкритих проваджень, стан досудового розслідування, кількість переданих до суду справ, винесених вироків та розміри завданих і відшкодованих збитків [86, с.3].

Окреме значення має створення зручних для користувачів електронних платформ, де громадяни можуть отримувати доступ до інформації у режимі реального часу. Такі портали повинні містити актуальні дані про ключові провадження, календар судових засідань, хід розгляду справ у ВАКС, інформацію про підозрюваних та обвинувальні акти. За умови дотримання вимог щодо захисту персональних даних та таємниці слідства, максимальне відкриття процесів є запорукою публічного контролю та своєрідним антикорупційним запобіжником.

Підвищення прозорості також передбачає активну співпрацю органів розслідування з громадськими організаціями, журналістами та аналітичними центрами. Антикорупційні органи повинні формувати відкриту комунікаційну політику, що включає проведення брифінгів, пресконференцій, відкритих

слухань і консультацій. Така взаємодія сприяє підвищенню інституційної відповідальності, покращенню якості суспільного дискурсу щодо корупції та запобігає викривленню інформації в публічному просторі [28, с.47].

Особливої ваги набуває прозорість процесу ухвалення рішень щодо закриття проваджень або зміни їхньої кваліфікації. Саме ці моменти часто викликають найбільше питань у суспільстві, оскільки можуть бути використані як прикриття для зняття відповідальності з високопосадовців. Законодавство має передбачати обов'язкове обґрунтування таких рішень, їх публічне висвітлення, а також можливість їх незалежного оскарження або перевірки з боку наглядових інституцій чи парламентського контролю. Не менш важливо забезпечити прозорість у роботі Вищого антикорупційного суду. Усі судові засідання мають бути відкритими для громадськості, за винятком випадків, передбачених законом. Поширення відеотрансляцій засідань, публікація судових рішень у повному обсязі з юридичним обґрунтуванням та роз'яснення для громадськості зміцнюють правову свідомість і довіру до судової системи. Прозорість судового розгляду сприяє формуванню правової культури в суспільстві та демонструє принцип невідворотності покарання як основу правової держави.

У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства використання новітніх технологій стало одним із ключових інструментів у боротьбі з корупцією. Технологічні рішення здатні значно підвищити рівень прозорості, забезпечити оперативний обмін інформацією між органами влади, зменшити можливості для зловживань і забезпечити контроль з боку громадськості. Застосування цифрових інструментів у публічному управлінні має не лише технічне, а й глибоке стратегічне значення, оскільки дозволяє докорінно змінити механізми взаємодії між державою, громадянином та бізнесом, унеможливлюючи корупційні практики на системному рівні.

Одним із найважливіших напрямів є цифровізація адміністративних послуг. Запровадження електронних сервісів, зокрема через Єдиний портал державних послуг «Дія», значно скорочує контакт громадянина з посадовою

особою, що є традиційним середовищем для виникнення корупції. Зменшення кількості процедур, переведення послуг в онлайн-формат, автоматизоване прийняття рішень та прозорі алгоритми взаємодії мінімізують можливості для суб'єктивного втручання службовців у процес прийняття управлінських рішень. Крім того, електронна фіксація кожної дії в системі дозволяє відстежити весь ланцюг процесу – від подання заявки до ухвалення рішення, що значно підвищує рівень підзвітності [96, с.207].

Особливе значення має впровадження електронних реєстрів, які забезпечують відкритий доступ до важливої публічної інформації. Реєстри нерухомого майна, транспортних засобів, прав на землю, юридичних осіб, судових рішень, декларацій посадовців та публічних закупівель – це інструменти, які дозволяють виявляти невідповідності, приховані активи, конфлікти інтересів та схеми незаконного збагачення. Завдяки інтеграції таких реєстрів у єдині аналітичні платформи можливе автоматичне виявлення ризиків, формування підозрілих зв'язків між особами чи структурами та спрямування цієї інформації до відповідних антикорупційних органів.

Важливою технологічною інновацією є використання інструментів штучного інтелекту та аналітики великих даних (Big Data) у сфері запобігання та виявлення корупції. Такі системи здатні здійснювати автоматичний аналіз великих обсягів інформації, виявляти закономірності, що можуть свідчити про корупційні ризики, прогнозувати ймовірність правопорушень і навіть формувати антикорупційні профілі посадовців. Наприклад, алгоритми машинного навчання можуть порівнювати задекларовані доходи з реальними видатками, виявляти зв'язки між особами через транзакції або спільне володіння майном, а також автоматично сигналізувати про підозрілі дії у державних закупівлях [79, с.730].

Окрему роль у боротьбі з корупцією відіграють цифрові платформи контролю за використанням публічних фінансів. Системи «ProZorro» і «ProZorro. Продажі» стали прикладом ефективного впровадження технологій у сфері державних закупівель. Вони забезпечують повну відкритість усіх етапів

тендерного процесу – від оголошення до укладення контракту – і дозволяють громадськості, ЗМІ та аналітикам моніторити справедливість і законність витрачання бюджетних коштів. Інструменти відкритих API забезпечують можливість створення незалежних платформ контролю, що сприяє публічному нагляду і значно знижує ризики змов, фальсифікацій чи дискримінаційного відбору учасників [28, с.46].

Також актуальним є розвиток електронного кримінального провадження. Запровадження цифрових систем документообігу у досудовому розслідуванні, електронного фіксування процесуальних дій, відеофіксації допитів, дистанційної участі сторін у судових засіданнях дозволяє підвищити ефективність антикорупційних проваджень, скоротити часові витрати, унеможливити підроблення доказів та забезпечити прозорість усіх процедур.

Підвищення цифрової грамотності працівників антикорупційних органів також є важливою умовою повноцінного впровадження новітніх технологій. Впровадження спеціалізованих навчальних програм, підвищення кваліфікації у сфері цифрових розслідувань, кібербезпеки та роботи з аналітичними платформами має стати пріоритетом кадрової політики у відповідних органах. Без належного рівня професійної підготовки ефективність новітніх технологій значно знижується, а технічні інструменти ризикують залишитися лише формальними елементами антикорупційної системи, які не приносять реального результату. Саме тому держава повинна забезпечити не лише технологічне впровадження цифрових рішень, але й інституційне закріплення компетенцій та спроможності кадрів до ефективного їх використання.

Окремо слід відзначити потенціал використання блокчейн-технологій у сфері публічного управління. Ця технологія, що ґрунтується на принципі децентралізованого зберігання інформації та її незмінності, може забезпечити абсолютну прозорість транзакцій, обліку майна, реєстрації прав власності або ведення державних реєстрів. Завдяки використанню блокчейн можливо виключити можливість підробки даних або несанкціонованого втручання в

інформаційні системи, що є особливо важливим у запобіганні маніпуляціям у фінансово-бюджетній сфері [15, с.22].

Також слід звернути увагу на значення цифрових каналів зворотного зв'язку з громадянами. Онлайн-платформи для повідомлення про корупцію, мобільні застосунки для викривачів, інтерактивні портали для збору скарг та аналітичні сервіси для оцінки діяльності органів влади – все це інструменти, які дозволяють залучати суспільство до системного моніторингу доброчесності публічних службовців. Вони також сприяють формуванню нової культури взаємодії між громадянином і державою, де кожен має змогу активно долучатися до контролю за діяльністю влади.

Таким чином, оптимізація діяльності НАБУ, САП та ВАКС є важливим компонентом зміцнення національної антикорупційної інфраструктури. Це не лише технічне завдання, а комплексний процес посилення інституційної спроможності, незалежності та результативності спеціалізованих органів, які виступають ключовими елементами у забезпеченні справедливості, верховенства права та доброчесного публічного управління в Україні. Посилення взаємодії між антикорупційними органами є не лише технічною чи управлінською задачею, а фундаментальною умовою зміцнення інституційної спроможності держави у протидії корупції. Без тісної координації, єдності цілей та інтеграції дій антикорупційні органи не зможуть досягти системних змін. Тому саме оптимізація внутрішніх та міжвідомчих зв'язків має стати стратегічним пріоритетом у подальшому розвитку національної антикорупційної системи. Підвищення рівня прозорості розслідувань корупційних справ є стратегічним завданням антикорупційної політики. Воно забезпечує підзвітність антикорупційних органів, сприяє ефективному громадському контролю, підвищує довіру громадян до системи правосуддя та створює додатковий запобіжник від зловживання службовим становищем. Використання новітніх технологій у боротьбі з корупцією є не лише доповненням до традиційних правових інструментів, а й одним із найефективніших шляхів досягнення

системних змін у сфері публічного управління. Технології забезпечують оперативність, точність, прозорість і підзвітність, які є критично важливими для запобігання корупційним проявам. У майбутньому саме комплексна цифрова трансформація держави може стати фундаментом побудови доброчесного, справедливого та відкритого суспільства, в якому корупція не матиме сприятливого середовища для свого існування.

3.3. Зміцнення механізмів громадського контролю

У сучасній системі демократичного суспільства журналістські розслідування є надзвичайно важливим інструментом контролю за діяльністю влади та публічного управління. Вони відіграють критичну роль у виявленні та оприлюдненні корупційних схем, які часто залишаються поза увагою правоохоронних органів або навмисно приховуються через політичний, адміністративний чи олігархічний вплив. Завдяки незалежній журналістиці суспільство отримує можливість ознайомитися з фактами зловживання владою, незаконного збагачення, махінацій із бюджетними коштами, конфлікту інтересів та інших форм корупційних правопорушень. Журналістські розслідування виконують функцію первинного викривача, часто стаючи поштовхом до відкриття кримінальних проваджень або ініціювання внутрішніх перевірок у державних органах. Саме завдяки фаховій роботі журналістів були виявлені десятки масштабних корупційних схем у сфері державних закупівель, енергетики, оборонного комплексу, земельних ресурсів та публічного фінансування. Такі розслідування змушують суспільство звернути увагу на системні проблеми, які не вирішуються лише формальними антикорупційними механізмами.

Особливу цінність журналістські розслідування мають у тих випадках, коли офіційні антикорупційні органи демонструють низьку ефективність або виявляють політичну заангажованість. У таких умовах журналісти фактично

виконують функції альтернативного джерела правди, мобілізують громадську думку, викликають суспільний резонанс та змушують владу реагувати на виявлені порушення. В умовах демократичної держави саме цей громадський тиск може стати каталізатором реальних змін, включно з відставками посадовців, переглядом державної політики або реформуванням антикорупційної інфраструктури.

Журналістські розслідування також суттєво впливають на формування культури доброчесності в суспільстві. Вони не лише викривають окремі випадки корупції, а й систематизують інформацію про структури зловживань, демонструють, як працюють корупційні механізми, хто є їхніми бенефіціарами, як відбувається розкрадання бюджетних коштів, і які правові інструменти використовуються для легалізації незаконних доходів. Такий аналітичний вимір журналістських розслідувань дозволяє громадянам краще розуміти природу корупції та вимагати глибших змін у системі публічного управління.

Особливо значущими є проєкти розслідувальної журналістики, які здійснюються незалежними медіа або громадськими об’єднаннями. Саме вони, на відміну від підконтрольних політичним групам ЗМІ, здатні забезпечити об’єктивність, неупередженість та достовірність інформації. Проєкти на кшталт «Схеми», «Бігус. Інфо», «Наші гроші», а також платформи журналістських розслідувань на регіональному рівні стали важливими джерелами виявлення не лише поодиноких корупційних злочинів, а й масштабних схем системного характеру [39, с.106].

Журналістські розслідування також стимулюють ефективнішу роботу антикорупційних органів. Публічне розкриття фактів зловживань створює суспільний запит на розслідування та притягнення винних до відповідальності. У цьому контексті діяльність журналістів набуває додаткової цінності як каталізатор внутрішньої активності державних органів, зокрема НАБУ, САП, НАЗК, ВАКС та інших. Крім того, матеріали розслідувань часто можуть бути

використані як додаткові джерела для відкриття кримінальних проваджень або поглибленої аналітичної перевірки.

Проте роль журналістських розслідувань у боротьбі з корупцією не можна розглядати ізольовано від необхідності забезпечення належного правового захисту журналістів. У практиці української держави трапляються випадки тиску, переслідування, залякування, подання позовів проти журналістів, які викривають корупцію. Така практика не лише підриває свободу слова, але й нівелює сам механізм громадського контролю. Отже, поряд із визнанням ролі журналістських розслідувань необхідним є посилення законодавчих гарантій безпеки журналістів, а також створення умов для їх незалежної професійної діяльності [40, с.13].

Підвищення громадської обізнаності про механізми боротьби з корупцією є стратегічно важливим напрямом формування ефективної антикорупційної політики в демократичному суспільстві. Успішність заходів, спрямованих на запобігання та протидію корупції, залежить не лише від нормативно-правової бази, функціонування спеціалізованих органів чи судової практики, а й від рівня правової культури населення, розуміння громадянами своїх прав, повноважень державних структур і доступних інструментів впливу на владу. Активна участь громадськості у виявленні та запобіганні корупційним проявам можлива лише за умови достатнього рівня обізнаності про сутність, форми та методи протидії цьому негативному явищу.

Одним із ключових завдань у цьому контексті є формування в суспільстві базового розуміння того, що корупція – це не лише велика політична проблема, а й повсякденне явище, з яким людина може стикатися в освіті, медицині, сфері надання адміністративних послуг, комунальному господарстві чи під час спілкування з правоохоронними органами. Тому просвітницька діяльність повинна бути спрямована на пояснення того, як саме громадянин може протидіяти корупції на побутовому рівні: як правильно реагувати на вимагання хабара, куди звертатися у разі виявлення конфлікту інтересів, яким чином подати

скаргу чи повідомити про правопорушення. Далі, роз'яснення функцій та повноважень антикорупційних органів – Національного антикорупційного бюро України, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, Національного агентства з питань запобігання корупції та Вищого антикорупційного суду. Громадяни мають чітко розуміти, які завдання виконує кожна з цих інституцій, у які випадки до них можна звертатися, які механізми захисту передбачені для викривачів корупції, та як відбувається процес розслідування й притягнення винних до відповідальності.

Не менш важливою є інформованість населення про діючі електронні сервіси та цифрові інструменти, що сприяють підзвітності влади. Широке використання відкритих реєстрів, системи електронного декларування, порталів публічних фінансів, платформи ProZorro та інших інструментів потребує певного рівня цифрової грамотності. Без належного супроводу й пояснення механізмів роботи таких платформ їхній антикорупційний потенціал залишається недореалізованим. Саме тому необхідно розробляти доступні навчальні матеріали, інструкції, відео-пояснення, які допоможуть пересічному громадянину користуватися цими сервісами для здійснення контролю за діяльністю органів влади.

Особливе значення у підвищенні громадської обізнаності має системна антикорупційна освіта. Її впровадження повинно починатися ще з шкільного рівня – шляхом інтеграції тем з доброчесності, етичної поведінки та громадянської відповідальності у навчальні програми. На рівні закладів вищої освіти слід забезпечити фахову підготовку студентів за напрямом антикорупційної політики, права, публічного адміністрування. Крім того, важливо організовувати постійне навчання для державних службовців, посадових осіб органів місцевого самоврядування та представників бюджетних установ, які щодня ухвалюють управлінські рішення [65, с.67].

Необхідно також підтримувати та розвивати громадські ініціативи, спрямовані на просвіту та мобілізацію населення у сфері антикорупції. Роль

громадських організацій у цьому процесі є незамінною, адже саме вони здатні працювати безпосередньо з локальними спільнотами, формувати критичне мислення у громадян, організовувати кампанії з моніторингу публічних фінансів, проводити тренінги, лекції, форуми та дискусійні платформи. Така діяльність має потужний ефект, адже дозволяє зміцнювати горизонтальні зв'язки в громаді та формувати колективну відповідальність за якість публічного управління [45, с.19].

Контроль за використанням публічних фінансів є одним із найважливіших елементів ефективного публічного управління та дієвого інструменту запобігання корупції. У демократичній державі раціональне, прозоре й підзвітне використання бюджетних ресурсів не лише забезпечує економічну стабільність, а й формує довіру громадян до інституцій влади. Водночас неналежний або недостатній контроль у цій сфері створює численні можливості для зловживання владою, розкрадання коштів, реалізації корупційних схем та фінансових махінацій на всіх рівнях – від центрального до місцевого.

Посилення контролю за витрачанням публічних коштів передбачає комплексну модернізацію фінансового нагляду, яка має охоплювати нормативне, інституційне, технологічне та громадське виміри. Насамперед важливо удосконалити законодавчу базу, яка регулює процедури планування, розподілу, використання та звітування про державні та місцеві фінанси. Необхідно посилити механізми фінансової відповідальності посадових осіб, запровадити чіткі санкції за нецільове або неефективне використання бюджетних коштів, забезпечити прозорість на кожному етапі бюджетного циклу – від формування до реалізації та аудиту [57, с.134].

Особливої уваги заслуговує розвиток інституційної спроможності органів фінансового контролю, зокрема Рахункової палати, Державної аудиторської служби та внутрішніх контрольних підрозділів міністерств і інших розпорядників коштів. Ці органи повинні мати достатній кадровий потенціал, ресурсне забезпечення, доступ до відповідних інформаційних систем і реєстрів,

а також незалежність у прийнятті рішень. Посилення їхніх повноважень щодо здійснення оперативного та ризик-орієнтованого аудиту дозволить своєчасно виявляти порушення й попереджати втрати публічних ресурсів [52, с.112].

Важливою складовою ефективного контролю є впровадження цифрових інструментів моніторингу публічних фінансів. Україна вже зробила значні кроки у цьому напрямі, зокрема шляхом запуску електронних систем «ProZorro» та «ProZorro. Продажі», порталу використання публічних коштів (Є-data), реєстрів бюджетних програм та електронної звітності. Ці системи дозволяють забезпечити відкритість і доступність інформації для громадськості, автоматизувати процеси звітування та контролю, оперативно виявляти порушення або ознаки корупційних дій. Надалі необхідно забезпечити інтеграцію таких платформ між собою, посилити їх аналітичний потенціал та розширити функціональність у напрямі прогнозування ризиків.

Окреме значення має залучення громадськості до процесів контролю за публічними фінансами. Інституціоналізація громадського нагляду через механізми участі – такі як громадські ради, бюджетні слухання, участь громадських організацій у моніторингових комітетах – дозволяє забезпечити зовнішній контроль за діями державних органів. Активна роль громадянського суспільства сприяє виявленню локальних порушень, підвищує підзвітність місцевої влади та створює додатковий запобіжник проти непрозорого використання бюджетних коштів. Необхідно також забезпечити правове та організаційне підґрунтя для безперешкодного доступу громадян до фінансової інформації.

У межах підвищення контролю за публічними фінансами важливим є також розвиток аналітичного аудиту, що дозволяє не лише фіксувати порушення постфактум, але й здійснювати превентивний аналіз. Такий підхід передбачає використання ризик-орієнтованих моделей, інструментів великих даних (Big Data), аналітичного програмного забезпечення для виявлення аномальних витрат, підозрілих транзакцій, а також можливих схем розкрадання. Це дає змогу

органам контролю своєчасно реагувати на загрози та запобігати фінансовим зловживанням ще до їхнього фактичного здійснення.

У сучасному демократичному суспільстві публічна участь у процесі прийняття управлінських рішень є важливою передумовою ефективного, відкритого та підзвітного врядування. Активне залучення громадян до ухвалення рішень у сфері публічного управління не лише зміцнює легітимність державної політики, але й забезпечує її відповідність реальним потребам і очікуванням суспільства. Водночас розвиток механізмів публічної участі суттєво знижує ризики корупційних зловживань, оскільки створює систему багаторівневого контролю за діями органів влади та сприяє формуванню культури доброчесності. На практиці механізми громадської участі охоплюють широкий спектр інструментів – від відкритих консультацій і громадських слухань до електронних петицій, участі в дорадчих органах, громадських радах та моніторингових комітетах. Проте, попри наявність певних процедур, рівень їх реального впливу на прийняття рішень часто залишається низьким. Формальний характер участі, обмежений доступ до інформації, відсутність належного зворотного зв’язку та ігнорування думки громадськості з боку органів влади – усе це знижує ефективність залучення населення до управлінських процесів і нівелює демократичну природу публічного управління.

Удосконалення механізмів публічної участі передбачає, насамперед, нормативно-правове закріплення обов’язковості врахування громадської думки при прийнятті управлінських рішень. Законодавство повинно містити чіткі положення про етапи, способи та форми консультацій з громадськістю, строки оприлюднення проєктів рішень, обов’язковість їх громадського обговорення та звітування про врахування поданих пропозицій. Важливо також запровадити правові наслідки для випадків ігнорування цих процедур або маніпуляцій із результатами громадських консультацій [59, с.95].

Крім цього, важливо забезпечити інституційне посилення ролі громадських рад, дорадчих органів і наглядових комітетів. Ці структури мають

перетворитися з формальних утворень на реальні майданчики для діалогу між владою та суспільством. Для цього слід передбачити відповідну правову основу для делегування повноважень, гарантувати незалежність складу таких органів, забезпечити їхній вплив на ухвалення рішень, а також передбачити механізми оцінки ефективності їх діяльності.

У межах удосконалення механізмів публічної участі необхідно також розвивати практики партисипативного бюджетування – процесу, в якому громадяни безпосередньо беруть участь у розподілі частини бюджетних коштів, визначаючи пріоритетні напрями їх використання та голосуючи за найважливіші проєкти на місцевому рівні. Така модель управління фінансами дозволяє не лише забезпечити прозорість бюджетного процесу, а й підвищує рівень відповідальності громадян за рішення, що ухвалюються. Крім того, партисипативне бюджетування сприяє розвитку громадянської активності, оскільки мешканці отримують можливість напряму впливати на розбудову своєї громади [34, с.130].

Ще одним важливим аспектом удосконалення механізмів публічної участі є підвищення рівня громадянської освіти та правової культури населення. Без належного рівня обізнаності про права та можливості участі у процесах управління люди часто не використовують надані їм інструменти контролю та впливу. Тому держава має сприяти поширенню інформації про механізми громадської участі, зокрема через навчальні програми, інформаційні кампанії, тренінги для активістів і державних службовців. Запровадження спеціалізованих курсів з основ громадянського контролю та доброчесного врядування у вищих навчальних закладах може стати ефективним засобом виховання активної громадянської позиції серед молоді. Важливим напрямом удосконалення механізмів громадської участі є забезпечення ефективного контролю за виконанням ухвалених рішень. Часто навіть після громадських слухань чи консультацій прийняті рішення не реалізуються належним чином або їх виконання затягується. Тому необхідно створити механізми регулярного

моніторингу виконання рішень, прийнятих із залученням громадськості, а також встановити персональну відповідальність посадовців за їх дотримання. Публічне звітування влади перед громадянами щодо стану виконання прийнятих рішень сприятиме підвищенню довіри до управлінських процесів і зменшенню ризиків маніпуляцій.

Крім того, варто розширити можливості громадянського контролю за діяльністю органів влади через створення незалежних наглядових комісій, громадських антикорупційних ініціатив та спеціалізованих платформ для моніторингу прозорості прийняття рішень. Це дасть змогу не лише виявляти порушення та конфлікти інтересів, а й оперативно реагувати на спроби ухвалення корупційних або незаконних рішень. Особливо важливо залучати громадські організації та експертне середовище до аналізу проєктів нормативно-правових актів і державних політик ще на стадії їх розробки, що дозволить запобігти ризикам корупції ще до ухвалення остаточних рішень.

У підсумку, журналістські розслідування є потужним інструментом викриття корупції та важливим елементом громадського контролю. Вони доповнюють державні антикорупційні інститути, забезпечують інформаційну відкритість і сприяють формуванню активного громадянського суспільства. У контексті побудови правової держави та доброчесного публічного управління їхня роль є не лише актуальною, а й системоутворювальною. Саме тому держава має не тільки визнавати значення журналістських розслідувань, але й інтегрувати результати цієї діяльності в загальну антикорупційну політику. Підвищення громадської обізнаності про механізми боротьби з корупцією є важливою складовою формування сталої антикорупційної культури в суспільстві. Без активного включення громадян у процес протидії корупції всі зусилля держави можуть залишатися фрагментарними й недостатньо результативними. Тому саме розвиток просвітницької, освітньої та інформаційної політики має розглядатися як стратегічний напрям, здатний

забезпечити глибокі зміни у ставленні до корупції та сформувати дієву суспільну опору для антикорупційних реформ.

Посилення контролю за використанням публічних фінансів є не лише питанням технічної ефективності бюджетної системи, але й фундаментальною умовою доброчесного та підзвітного публічного управління. Забезпечення належного фінансового моніторингу, поєднаного з відкритістю, цифровими технологіями та громадською участю, дозволить знизити корупційні ризики, запобігти зловживанням і сприяти зміцненню довіри громадян до держави. У довгостроковій перспективі це створить передумови для побудови фінансово відповідальної держави, де публічні кошти використовуються в інтересах суспільного добробуту, а не для приватного збагачення окремих посадовців. Удосконалення механізмів публічної участі у прийнятті управлінських рішень є необхідною умовою побудови відкритого та демократичного врядування. Запровадження сучасних цифрових інструментів, розширення правових гарантій участі громадян, розвиток громадянської освіти та ефективний моніторинг виконання ухвалених рішень сприятимуть формуванню суспільної довіри до органів влади та підвищенню рівня доброчесності у державному управлінні. У довгостроковій перспективі це дозволить створити ефективну систему стримувань і противаг, у якій громадяни виступатимуть не лише пасивними спостерігачами, а й активними учасниками процесу прийняття рішень.

ВИСНОВКИ

1. Корупція є складним суспільним явищем, яке має глибокі історичні, економічні та соціальні корені. Вона проявляється у різних формах – від

зловживання владою, хабарництва і конфлікту інтересів до непотизму та зрощення політики з бізнесом. Визначення корупції в міжнародних актах, зокрема в Конвенції ООН проти корупції, документах GRECO та OECD, підтверджує, що це не лише проблема окремих держав, а глобальне виклик, який потребує системної боротьби. Основними ознаками корупції є незаконне використання владних повноважень у приватних інтересах, прихованість таких дій та їх руйнівний вплив на суспільні інститути. Розуміння сутності корупції є основою для розробки ефективних механізмів боротьби з нею. Виявлення її основних видів – політичної, адміністративної та побутової корупції – дозволяє диференційовано підходити до проблеми та розробляти відповідні правові й інституційні заходи для її подолання. Корупція підриває принципи верховенства права, доброчесності та рівності перед законом, що зумовлює необхідність комплексного підходу до її викорінення, включаючи як правове регулювання, так і зміну суспільної свідомості.

3. Причини корупції є багатофакторними й охоплюють недосконаліть законодавства, відсутність ефективного контролю, низький рівень правової культури та вплив соціальних традицій. Нерозвиненість механізмів притягнення до відповідальності, розмитість повноважень та недостатня прозорість у діяльності державних органів створюють сприятливий ґрунт для зловживань. Додатковими чинниками є економічна нестабільність, низький рівень заробітних плат у публічному секторі та відсутність реальних механізмів захисту викривачів корупції. Вплив ментальних особливостей також відіграє важливу роль: у суспільстві, де довгий час толерувалося «вирішення питань» через хабарництво чи кумівство, подолання корупції потребує зміни культурних норм. Наслідки корупції мають глибокий вплив на всі аспекти суспільного життя. Вона підриває довіру до державних інституцій, спричиняє відтік інвестицій, гальмує економічний розвиток та поглиблює соціальну нерівність. Через неефективний розподіл ресурсів та непрозорі управлінські рішення корупція призводить до погіршення якості публічних послуг, зниження рівня соціального забезпечення

та стає перешкодою на шляху до демократичного розвитку держави. Таким чином, боротьба з корупцією має стати одним із головних пріоритетів державної політики, оскільки її викорінення є необхідною умовою стабільного та справедливого суспільства.

4. Досвід європейських країн та США свідчить про те, що ефективна боротьба з корупцією можлива лише за умови комплексного підходу, який включає жорсткі законодавчі обмеження, незалежність антикорупційних органів, цифровізацію державних послуг та активну роль громадянського суспільства. У Швеції, Німеччині та Франції система антикорупційного контролю базується на високій підзвітності посадових осіб, прозорих процедурах прийняття рішень та невідворотності покарання за корупційні злочини. У США діють ефективні механізми захисту викривачів корупції, що стимулює громадян до активної боротьби з проявами зловживань у державному секторі. Роль міжнародних організацій, таких як GRECO, Transparency International, ООН та Світовий банк, є надзвичайно важливою для підтримки глобальних антикорупційних ініціатив, моніторингу рівня корупції та розробки рекомендацій для окремих держав. Україна може використати найкращі міжнародні практики, адаптуючи їх до національного контексту. Особливу увагу слід приділити удосконаленню правової бази, цифровізації антикорупційних процедур, зміцненню незалежності судової системи та підвищенню рівня громадської участі у контролі за владою. Впровадження таких заходів сприятиме зниженню корупційних ризиків та утвердженню принципів доброчесного управління.

5. Антикорупційне законодавство України за останні десятиліття зазнало значних змін, спрямованих на формування ефективної системи запобігання та боротьби з корупцією. Конституційні положення закріплюють основні принципи верховенства права, прозорості та підзвітності влади, а спеціальні закони, зокрема Закон України «Про запобігання корупції», визначають правові механізми контролю за доходами посадових осіб, запобігання конфлікту

інтересів та впровадження інструментів громадського нагляду. Важливу роль у боротьбі з корупційними злочинами відіграє Кримінальний кодекс України, який містить норми щодо відповідальності за хабарництво, незаконне збагачення, зловживання владою та інші правопорушення. Проте, попри розвинену законодавчу базу, значним викликом залишається практична реалізація цих норм. Деякі положення потребують уточнення та вдосконалення, зокрема щодо посилення відповідальності за корупційні злочини, механізмів контролю за майновим станом посадовців та забезпечення невідворотності покарання. Крім того, необхідно забезпечити ефективну імплементацію антикорупційних положень через належну роботу відповідних органів, підвищення правової культури населення та активізацію громадського контролю за виконанням законодавчих норм.

6. Формування спеціалізованих антикорупційних органів в Україні стало важливим кроком на шляху до посилення боротьби з корупцією. Створення Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП), Вищого антикорупційного суду (ВАКС) та Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) забезпечило необхідні інституційні передумови для розслідування корупційних злочинів, запобігання корупції та притягнення винних до відповідальності. Ці органи працюють незалежно від традиційної правоохоронної системи, що мінімізує ризики політичного впливу та сприяє більш ефективному розслідуванню злочинів високопосадовців. Однак для підвищення ефективності інституційної антикорупційної системи необхідно вдосконалити механізми координації між цими органами, забезпечити достатнє фінансування їх діяльності, а також гарантувати незалежність від політичного тиску. Крім того, важливим є підвищення рівня професійної підготовки працівників антикорупційних інституцій, удосконалення процесів розслідування та прискорення судових розглядів. Подальший розвиток цієї системи має ґрунтуватися на міжнародних стандартах та найкращих світових практиках боротьби з корупцією.

7. Антикорупційні стратегії та програми є важливими елементами системного підходу до запобігання корупції та створення умов для прозорого та підзвітного врядування. Державна антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки визначає ключові напрями боротьби з корупцією, включаючи удосконалення законодавства, цифровізацію державних послуг, посилення відповідальності за корупційні злочини та підвищення громадської участі у процесах контролю. Крім того, на рівні окремих міністерств, державних органів та місцевого самоврядування впроваджуються спеціалізовані антикорупційні програми, спрямовані на зменшення корупційних ризиків у конкретних сферах. Водночас ефективність цих стратегій залежить від належного моніторингу їх виконання та реальної політичної волі щодо боротьби з корупцією. Необхідно забезпечити дієві механізми оцінки результативності антикорупційних заходів, розширити можливості громадського контролю, а також створити системи зворотного зв'язку для коригування стратегічних підходів залежно від нових викликів. Важливим завданням є також посилення співпраці з міжнародними партнерами, зокрема ЄС, GRECO, ООН та Світовим банком, з метою адаптації української антикорупційної політики до найкращих світових стандартів.

8. Вдосконалення антикорупційного законодавства є критично важливим для підвищення ефективності боротьби з корупцією в Україні. Посилення відповідальності за корупційні злочини, удосконалення механізмів електронного декларування та забезпечення правового захисту викривачів корупції мають стати ключовими пріоритетами законодавчої реформи. Важливим напрямом є також гармонізація українського законодавства з міжнародними стандартами, що дозволить зміцнити правові механізми боротьби з корупцією, забезпечити прозорість державного управління та гарантувати невідворотність покарання за корупційні правопорушення. Однак реформа антикорупційного законодавства потребує комплексного підходу, що включає не лише розробку нових нормативно-правових актів, а й ефективну їх імплементацію. Підвищення ефективності правозастосування можливе лише за умови належного

фінансування антикорупційних органів, посилення незалежності судової системи та впровадження механізмів громадського контролю за виконанням антикорупційних норм. Лише комплексне вдосконалення законодавства разом із його ефективним застосуванням сприятиме створенню дієвої системи протидії корупції в Україні.

9. Ефективна боротьба з корупцією неможлива без належної координації діяльності антикорупційних органів. Оптимізація роботи Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП) та Вищого антикорупційного суду (ВАКС) є необхідною умовою для підвищення результативності розслідувань корупційних злочинів та притягнення винних до відповідальності. Посилення взаємодії між цими органами, вдосконалення їхньої кадрової політики та розширення технічних можливостей дозволять значно підвищити рівень ефективності антикорупційних розслідувань. Важливим аспектом є також підвищення прозорості роботи антикорупційних органів та впровадження новітніх технологій у процес розслідування корупційних справ. Використання аналітики великих даних, штучного інтелекту та блокчейн-технологій сприятиме покращенню процесів збору доказової бази та зниженню ризиків маніпуляцій. Крім того, впровадження електронного документообігу та цифрових платформ для моніторингу справ підвищить швидкість і якість антикорупційних розслідувань. Таким чином, модернізація роботи антикорупційних органів має стати ключовим пріоритетом державної політики у сфері протидії корупції.

10. Активна участь громадянського суспільства у контролі за діяльністю органів влади є важливою складовою ефективної антикорупційної політики. Підвищення громадської обізнаності про механізми боротьби з корупцією сприяє формуванню нетерпимості до корупційних проявів та зміцненню суспільного контролю за діями посадових осіб. Журналістські розслідування відіграють ключову роль у виявленні та оприлюдненні корупційних схем, що, у свою чергу, створює суспільний тиск на правоохоронні органи та змушує їх

реагувати на викриті правопорушення. Посилення громадського контролю за використанням публічних фінансів та вдосконалення механізмів публічної участі у прийнятті управлінських рішень дозволять підвищити прозорість діяльності влади. Запровадження цифрових платформ для моніторингу державних витрат, розвиток механізмів партисипативного бюджетування та створення незалежних громадських наглядових органів сприятимуть мінімізації корупційних ризиків. У довгостроковій перспективі активізація громадянського суспільства та забезпечення його впливу на процеси ухвалення рішень стануть важливим фактором формування доброчесного публічного управління в Україні.

Як висновок, боротьба з корупцією в системі публічного управління є одним із найважливіших завдань сучасної державної політики, оскільки корупційні явища підривають демократичні інститути, гальмують економічний розвиток і знижують рівень суспільної довіри до влади. У ході дослідження було визначено теоретичні основи корупції, проаналізовано її причини, наслідки та міжнародний досвід боротьби з цим явищем, а також розглянуто нормативно-правові та інституційні засади антикорупційної політики в Україні. Аналіз поняття та сутності корупції показав, що це багатогранне явище, яке охоплює широкий спектр неправомірних дій – від зловживання владою та хабарництва до конфлікту інтересів і кумівства. Виявлено, що корупція є проблемою не лише окремих держав, а й глобальним викликом, що потребує скоординованих міжнародних зусиль. Вивчення міжнародних антикорупційних стандартів, зокрема Конвенції ООН проти корупції, рекомендацій GRECO та практик OECD, дозволило визначити ключові принципи ефективної антикорупційної політики, серед яких верховенство права, невідворотність покарання, прозорість державного управління та залучення громадянського суспільства.

Однією з основних причин корупції в Україні залишається недосконалість законодавства, недостатня відповідальність за корупційні злочини та слабкий контроль за використанням публічних ресурсів. Низький рівень правової культури, а також толерантність до корупції в суспільстві створюють сприятливі

умови для корупційних зловживань. Водночас корупція спричиняє значні негативні наслідки, зокрема підрив довіри до влади, відтік інвестицій, погіршення соціально-економічного становища та посилення нерівності в суспільстві. Важливим етапом дослідження стало вивчення міжнародного досвіду протидії корупції, що дало змогу виокремити ефективні підходи, які можуть бути адаптовані в Україні. Аналіз антикорупційних стратегій Швеції, Німеччини, Франції та США показав, що ключовими факторами успіху є незалежність правоохоронних органів, високий рівень прозорості державного сектору, цифровізація адміністративних процесів та активна громадянська участь. Також велике значення має діяльність міжнародних організацій, зокрема GRECO, Transparency International, Світового банку та ООН, які сприяють поширенню антикорупційних стандартів та моніторингу рівня корупції в різних країнах.

Дослідження нормативно-правових засад протидії корупції в Україні дозволило дійти висновку, що, попри наявність розвиненої законодавчої бази, її ефективність залишається обмеженою через прогалини в правозастосуванні. Закон України «Про запобігання корупції», положення Кримінального кодексу України та інші нормативні акти забезпечують юридичні підстави для боротьби з корупцією, однак їх імплементація потребує вдосконалення. Важливу роль у цій сфері відіграють спеціалізовані антикорупційні органи, зокрема НАБУ, САП, НАЗК і ВАКС, які забезпечують розслідування, судовий розгляд та превентивні заходи щодо корупційних злочинів. Аналіз сучасної антикорупційної політики України показав, що одним із ключових напрямів реформування є вдосконалення законодавчої бази, зокрема шляхом гармонізації її з міжнародними стандартами, посилення відповідальності за корупційні злочини та підвищення прозорості державного управління. Важливим інструментом боротьби з корупцією є електронне декларування, яке дозволяє контролювати статки посадових осіб, однак цей механізм потребує подальшої оптимізації для усунення технічних і правових перешкод.

Ефективна боротьба з корупцією потребує комплексного підходу, що включає вдосконалення законодавчої бази, оптимізацію діяльності антикорупційних органів, впровадження сучасних технологій та активну участь громадськості. Україна має значний потенціал для побудови прозорої системи публічного управління, і ключовим завданням є послідовне впровадження реформ, спрямованих на зниження корупційних ризиків та зміцнення принципів верховенства права. Лише за умови ефективної взаємодії держави, громадянського суспільства та міжнародних партнерів можливо створити стабільну антикорупційну систему, що сприятиме сталому розвитку країни та підвищенню довіри громадян до влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція з боротьби з підкупом посадових осіб іноземних держав під час здійснення міжнародних ділових операцій. *Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD)*. 1997. URL: https://legalinstruments.oecd.org/api/download/?uri=/public/1263e25e-7c90-

4ee9-8c11-df45b7605ba4.pdf&name=OECD-LEGAL-0293%20-%20Ukrainian%20(as%20adopted%20on%2021%20November%201997).pdf (дата звернення: 04.03.2025).

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (укр/рос) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 31.10.2003 : станом на 18 жовт. 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення: 12.03.2025).

3. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 20.03.2025).

4. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 1 лют. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 20.03.2025).

5. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 07.06.2018 № 2447-VIII : станом на 8 листоп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text (дата звернення: 21.03.2025).

6. Про відкритість використання публічних коштів : Закон України від 11.02.2015 № 183-VIII : станом на 24 жовт. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-19#Text (дата звернення: 20.03.2025).

7. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI : станом на 8 жовт. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text (дата звернення: 20.03.2025).

8. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII : станом на 1 січ. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text (дата звернення: 20.03.2025).

9. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки : Закон України від 20.06.2022 № 2322-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text (дата звернення: 21.03.2025).

10. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII : станом на 10 груд. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text (дата звернення: 20.03.2025).

11. Про очищення влади : Закон України від 16.09.2014 № 1682-VII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18#Text (дата звернення: 20.03.2025).

12. Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки. *Національне агентство з запобігання корупції*. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Antykoruptsijna-strategiya-na-2021-2025-rr.pdf (дата звернення: 18.03.2025).

13. Абдуллаєв В. А. Роль громадянського суспільства у запобіганні та протидії корупції / В. А. Абдуллаєв // Публічне управління та митне адміністрування. - 2021. - № 3 (30). - С. 5–13.

14. Акімов М.О. Деякі проблеми удосконалення статусу Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (на прикладі законопроєкту реєстр. № 8402 від 31.01.2023. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції*. 2023. С. 11–14.

15. Акімов О.О, Майстренко К.М, Акімова Л.М. Інноваційні підходи до забезпечення ефективної антикорупційної політики в контексті сучасних викликів державного управління. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2024. № 1. С. 20–25.

16. Андреєв А. Вищий антикорупційний суд України у механізмі протидії корупції: адмінстративно-правові аспекти. *Верховенство права:*

доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 2022. С. 286–289.

17. Аніщенко М. А. Поняття, ознаки та види корупції як негативного соціального явища. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2020. Т. 1, № 69. С. 6–11.

18. Афанасьєва Л. І. Правовий статус та гарантії захисту викривачів корупції в законодавстві України : кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» : спец. 281 «Публічне управління та адміністрування» / Л. І. Афанасьєва ; ЧНУ ім. Петра Могили. – Миколаїв, 2022. – 86 с.

19. Баранова Є. Міжнародний досвід захисту викривачів корупції та його імплементація в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 224–227.

20. Білека А., Павлова О. Функції і повноваження національного антикорупційного бюро України як Спеціального антикорупційного органу. *Організаційно-управлінське та економіко-правове забезпечення діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ): Матеріали IX Всеукр. наук.-практ. конф.* 2024. С. 97–99.

21. Блошкіна О.О. Вищий антикорупційний суд України в контексті судової реформи: досвід і перспективи. *International scientific innovations in human life. Proceedings of the 6th International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. Manchester, United Kingdom*. 2021. С. 914–919.

22. Боголєпова А, Ковтун О. Актуальні проблеми подолання корупції в умовах війни та у поствоєнний період. *Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис*. 2022. № 27. С. 251–255.

23. Бригінець О.О. Використання досвіду Швеції як способу зниження рівня корупції в Україні. 2020. С. 43–45.

24. Буковська О.А, Марков М.М. Антикорупційна стратегія України. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*. 2022. С. 314–317.

25. Бурбика В.О. Правоохоронні органи як суб’єкти запобігання та протидії корупції: основні недоліки адміністративно-правового регулювання. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції*. 2020. № 2. С. 145–149.

26. Веремчук А.А, Любавіна В.П. Кримінально-правова характеристика хабарництва. *Universum*. 2024. № 7. С. 32–41.

27. Вознюк А. А. Корупційні кримінальні правопорушення: концептуальні проблеми в контексті реформування кримінального законодавства України. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2020. Т. 2, № 20. С. 21–32.

28. Возняковська К.А., Біленець Д.А., Марчук В.В. Антикорупційні механізми у системі публічного адміністрування як засіб боротьби з організованою злочинністю в сфері господарювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. № 84 (3). С. 43–48.

29. Войтенко Ю. М. Європейська практика боротьби з корупцією: досвід для України в рамках євроінтеграційних процесів / Юрій Миколайович Войтенко // Політикус : наук. журнал. – 2022. – Спецвипуск. – С. 29–33.

30. Галіцина Н.В. Принципи “good governance” і “good administration” в адміністративному праві. *Юридичний бюлетень*. 2020. № 13. С. 101–110.

31. Ганаба С. Конвенція протидії корупції ООН: стратегії розвитку антикорупційної політики. *Актуальні проблеми запобігання та протидії корупції: тези І Всеукраїнської науково-практичної конференці*. 2021. С. 90–92.

32. Гейко А.О., Кривицький Ю.В. Національне антикорупційне бюро України як суб’єкт запобігання корупції. 2023. С. 211–213

33. Говоруха К.В, Родченко С.С. Корупція як загроза економічній безпеці національної економіки. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка»*. 2020. № 3. С. 36–42.

34. Горшков М.А. Зарубіжний досвід партисипативного бюджетування як форми залучення громадськості до участі в роботі органів державної влади. *Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України: зб. наук. пр. X Міжнар. наук.-практ. конф.* 2022. С. 122—131.

35. Грига М. Окремі аспекти досвіду Франції у сфері протидії корупції. *Актуальні проблеми запобігання та протидії корупції: тези І Всеукраїнської науково-практичної конференції*. 2021. С. 102–104.

36. Громико Ю.А., Кривицький Ю.В. Вищий антикорупційний суд у вітчизняному механізмі держави. *Ювілейні наукові читання, присвячені пам'яті академіка Володимира Володимировича Копєйчикова до 100 річчя з дня народження*. 2023. С. 225–227.

37. Гура В. Корупція: поняття та види, причини виникнення. *Економічний аналіз*. 2022. Т. 32, № 2. С. 73–81.

38. Дзюба І.В., Рашед Ю.О., Наумик А.С. Шляхи посилення інституційної спроможності Вищого антикорупційного суду України в сучасних політико-правових умовах. *De iure*. 2024. № 2. С. 9–21.

39. Довганюк В.В, Журавська О. Економічні журналістські розлідування в період війни. *Інноваційні проєкти для економічного відродження та конкурентного розвитку України: зб. доп. 91-ї щорічної студентської наукової конференції*. 2024. С. 105–107.

40. Донченко Є. О. Роль ЗМІ у викритті, запобіганні та протидії корупції : кваліфікаційна робота бакалавра спеціальності 061 "Журналістика" / наук. керівник Ю. В. Костюк. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. 37 с.

41. Драган О. Щодо кримінальної відповідальності за незаконне збагачення. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 222–226.

42. Дудчик Т.В. Реформування системи публічного управління в контексті модернізації України. *Кваліфікаційна робота за другим рівнем вищої*

освіти (магістр). Чорноморський національний університет імені Петра Могили. 2023. С. 97.

43. Дякур М.Д. Юридична відповідальність Національного антикорупційного бюро України. *Кримінально-виконавча система України та її роль у розбудові правової і соціальної держави: матеріали VI науково-практичної конфе?Ренції курсантів, студентів, слухачів та молодих дослідників (м. Черні?Гів, 27 листопада 2020 р.) / гол. ред.: О. М. Тогочинський; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів: Академія ДПтС*. 2020. С. 190–194.

44. Єсаулова О.В. Вдосконалення механізмів запобігання корупції. *Інтеграція науки та практики управління в умовах соціокультурних трансформацій: зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практич. конф.* 2024. С. 216–219.

45. Заболоцька Є. Комунікації органів публічної влади з громадськістю: громадський контроль у сфері боротьби з корупцією : кваліфікаційна робота ... бакалавра : 281 «Публічне управління та адміністрування» / Університет митної справи та фінансів. Дніпро, 2024. 58 с.

46. Заяць Б.Р. Роль інститутів громадянського суспільства у процесі запобігання корупції в органах державної влади та органах місцевого самоврядування України: адміністративно-правовий вимір : дисертація. Львів, 2021. 210 с.

47. Іващенко В.О. Державна антикорупційна політика: проблеми формування та реалізації. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*. 2021. С. 259–261.

48. Іщук Д.О. До характеристики повноважень Національного антикорупційного бюро України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Т. 1, № 30. С. 12–16.

49. Іщук Д.О. До характеристики повноважень Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. Т. 1, № 1 (67). С. 109–114.

50. Калєніченко Л.І. Класифікація повноважень Національного агентства з питань запобігання корупції. *Актуальні проблеми приватного та публічного права : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 94-річчю з дня народження члена кореспондента НАПрН України, академіка Міжнародної кадрової академії, Заслуженого діяча науки України, доктора юридичних наук, професора Процевського О.І.* 2023. С. 425–427.

51. Карнаушенко А. С. Антикорупційний досвід Німеччини: перспективи впровадження в Україні. *Таврійський науковий вісник*. 2024. № 5. С. 29–39.

52. Качула С.В. Інститут державного контролю як механізм посилення ефективності використання фінансових ресурсів на соціальний розвиток. *Економіка та суспільство*. 2020. № 21. С. 107–113.

53. Кобко Є. Інститут викривачів як інструмент запобігання та протидії корупції в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 1. С. 136–141.

54. Ковальчук І.В. Правове регулювання діяльності міжнародного об'єднання держав у сфері боротьби з корупцією (Group of States against Corruption) / *І.В. Ковальчук // Реалізація державної антикорупційної політики у національному та міжнародному вимірі : Матеріали всеукраїнського круглого столу присвячені до міжнародного дня боротьби з корупцією (БНАУ, 9 грудня 2022 р.)* − Біла Церква, 2022. − С. 3-6

55. Кондратюк Є.С., Привиденцев О.Г. Генезис Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. *Доктринальні та правозастосовні проблеми кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності : матеріали Міжнар. наук.- практ. конф., присв. 10-й річниці набуття чинності Кримінального процесуального кодексу України (м. Одеса, 9 грудня 2022 р.) [Електронне видання] / уклад.: Л.І. Аркуша, О.О. Торбас, В.А. Завтур ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія»*. 2022. С. 136–141.

56. Кондрич В.В. Антикорупційний суд в Україні: історичні передумови, обрання моделі та запровадження. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2021. Т. 32 (71), № 4. С. 110–116.

57. Контроль у сфері публічних фінансів: сучасні тенденції та результати здійснення / Лободіна З та ін. *Дев'яті Всеукраїнські наукові читання пам'яті С. І. Юрія: збірник наукових праць*. 2023. С. 129–134.

58. Корнякова Т.В., Юзікова Н.С. Механізм запобігання корупції в Україні та зарубіжних країнах світу. *Сучасне право в епоху соціальних змін: [Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, Національний авіаційний університет, 26 лютого 2021 р.] . – Тернопіль: Вектор*. 2021. С. 363–365.

59. Котов І.В. Удосконалення механізмів публічного управління сталим розвитком територіальних громад в умовах кризи.: дис. ... доктора філософії. 25.00.02. / Котов І.В.; Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського. - Київ, 2024. - 255 с

60. Крижна В. Роль Національного агентства з питань запобігання корупції в механізмі захисту викривачів. *Актуальні проблеми запобігання та протидії корупції: тези І Всеукраїнської науково-практичної конференції*. 2021. С. 174–176.

61. Кубрак Я.А. Корупція: передумови виникнення, історичні коріння та фактори, що сприяють корупційним проявам. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2024. Т. 35 (74), № 3. С. 128–131.

62. Кудрицька В. М., Арбузова Т. В. Аналіз соціально-економічних причин та наслідків корупції в Україні. *Молодь – аграрній науці і виробництву: Інноваційні пріоритети у розвитку економіки та менеджменту: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти*. 2023. С. 95–97.

63. Курдидик В, Мадрига Т.Б. Теоретико-методологічні засади дослідження корупції. *Вісник наукових робіт молодих вчених*. 2023. № 6. С. 120–133.

64. Лижнікова Є.Д. Запобігання та протидія корупції у публічному управлінні. *Кваліфікаційна робота бакалавра. Запорізький національний університет*. 2023. С. 76.

65. Литвинець О. Д. Публічно-управлінські механізми деінституціалізації корупції в органах державної влади : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 281 "Публічне управління та адміністрування" / наук. керівник В. В. Глазунов. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. 86 с.

66. Лісов Д.А, Миргород-Карпова В.В. Порівняльно-правова характеристика рахункової палати в Україні, США та Польщі. *Правові горизонти*. 2020. № 23 (36). С. 35–44.

67. Маслова Я.І. Функціонування Національного агентства з питань запобігання корупції в цифрову еру. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресіїта глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчянаціонального університету «одеська юридична академія» та175-річчя одеської школи права) : у 2 т. : матеріали міжнар.наук.-практ. конф. (м. одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальноюредакцією С. В. ківалова. – одеса : видавничий дім «гельветика»*. 2022. Т. 2. С. 60–63.

68. Мельник О.О. Кримінально-правова характеристика службового підроблення: генезис та сучасність. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025. № 87 (3). С. 306–313.

69. Мосейчук С. Інституційне забезпечення державної політики у сфері запобігання та протидії корупції в Україні. *Збірник наукових праць Державного податкового університету*. 2024. № 2. С. 40–44.

70. Оношко І.А. Міжнародна практика здійснення фінансового контролю за нелегальними фінансовими потоками. *Кваліфікаційна робота. Львівський державний університет внутрішніх справ*. 2024. С. 65.

71. Охонько С.М. Теоретико-методологічні засади формування державної антикорупційної політики під час виборчого процесу в Україні : дис. … д-ра філософії. Київ, 2024. 209 с.

72. Письмений Д.В., Паршин Ю.І. Загальні тенденції механізму відповідальності за корупційні правопорушення та перспективи вдосконалення антикорупційного законодавства. *Сучасні інформаційні технології в діяльності національної поліції України: матер. Всеукр. наук.-практ. семінару*. 2023. С. 164–166.

73. Поліщук В.С. Досвід ФРН у протидії корупції. *Актуальні дослідження правової та історичної науки: Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. 2021. № 18. С. 9–13.

74. Рачинський О.О., Кущенко В.О. Історія виникнення протидії корупції на перших етапах формування державності. *Протидія корупції: правове регулювання і практичний досвід : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф.* 2021. С. 150–151.

75. Ромців О.І. Причини корупції у глобалізованому суспільстві. *Scientific notes of Lviv University of Business and Law*. 2021. № 29. С. 190–194.

76. Самодай В.П., Ковтун Г.І. Корупція: загрози та наслідки для соціуму. *Економіка та суспільство*. 2023. № 49. С. 8.

77. Сидоренко Н.С. Причини і форми корупційних проявів у державному управлінні: теоретичний аспект. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 6. С. 59–63.

78. Скиба В.М. Повноваження національного агентства з питань запобігання корупції як органу системи антикорупційних органів. *Галицькі студії*. 2023. № 2. С. 58–62.

79. Скібіна Т.І. Застосування big data для підвищення ефективності державного управління в Україні. *Сучасні вектори розвитку аграрної науки: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. 2024. С. 728–731.

80. Скобіна І. І., Дубич К. В. Організаційно-правові засади запобігання корупції в державному управлінні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 8. С. 120–126.

81. Скочиляс-Павлів О.В. Протидія корупції в контексті зміцнення національної безпеки країни в умовах динамічного зовнішнього середовища. *Академічні візії*. 2024. № 27. С. 7.

82. Солодько Ю. В. Український середній клас у контексті замкненого кола соціальної нерівності і корупції. *Наукові записки НаУКМА. Соціологія*. 2020. Т. 3. С. 15–26.

83. Стрюк Є.В. Міжнародний досвід протидії корупції на основі законодавства Швеції. *Дискусійні питання застосування антикорупційного законодавства: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*. 2020. С. 61–62.

84. Трепак В.М. Інститути громадянського суспільства як суб'єкти протидії корупції в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2020. Т. 37 (70), № 4. С. 204–211.

85. Улянченко Ю. Роль медіа у формуванні державності в Україні та США. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2024. Т. 1, № 7. С. 125–132.

86. Уткіна М.С. Вплив громадянського суспільства на ефективність антикорупційних інституцій. *Академічні візії*. 2024. № 37. С. 8.

87. Уткіна М.С. Вплив громадянського суспільства на ефективність антикорупційних інституцій. *Академічні візії*. 2024. № 37. С. 1–8.

88. Федун Р.М. Аналіз впливу глобалізаційних процесів на публічне управління в Україні. *Академічні візії*. 2024. № 33. С. 12.

89. Філіпенко А.С, Камардіна Ю.В. Антикорупційні програми органів місцевого самоврядування як організаційно-правові засоби протидії корупції. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: право*. 2022. № 23-24. С. 53–60.

90. Харь І.О. Суб'єкти злочину відповідно до Закону США про корупцію за кордоном 1977 р. (The Foreign Corrupt Ractices Act): усвідомлення можливості застосування його норм щодо фізичних та юридичних осіб – резидентів України. 2020. С. 251–253.

91. Хворостовська Я.Ю. Формування та розвиток системи менеджменту якості органу місцевого самоврядування. *Хмельницький національний університет*. 2024. URL: https://elar.khmnu.edu.ua/items/973be9fa-e478-46a7-80ed-93752c70f3f2 (дата звернення: 18.03.2025).

92. Хомик Х.Р. Антикорупційні заходи та верховенство права: порівняльне дослідження Німеччини та Франції. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2023. Т. 34 (73), № 5. С. 89–93.

93. Хотинська-Нор О., Саленко О. Корупція як фактор делегітимації судової влади. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С. 665–669.

94. Шовкун Ю.І. Зміст обмеження спільної роботи близьких осіб для публічних службовців. *Нове українське право*. 2024. № 4. С. 119–124.

95. Ясінь І. Державна політика у сфері запобігання і протидія корупції в умовах війни. *Conferința științifică internațională „OMUL, CRIMINOLOGIA, ȘTIINȚA", ediția a II-a*. 2023. С. 307–310.

96. Яцина Ю.О. Особливості застосування інноваційних аналітико-статистичних технологій в інформаційних системах з моніторингу та виявлення корупції. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2023. № 40. С. 206–213.

97. Недостовірні відомості в декларації: наслідки. *НАЗК | Національне агентство з питань запобігання корупції*.

URL: https://nazk.gov.ua/uk/nedostovirni-vidomosti-v-deklaratsii-yaki-naslidky/ (дата звернення: 26.03.2025).

98. Our organisation. *Transparency International*. URL: https://www.transparency.org/en/the-organisation (date of access: 05.03.2025).

99. What is GRECO?. *Group of States against Corruption*. URL: https://www.coe.int/en/web/greco/about-greco/what-is-greco (date of access: 12.03.2025).